

UNIVERSITETET I
NORDLAND

HANDELSHØGSKOLEN I BODØ • HHB

MASTEROPPGAVE

Miljøfyrtårn-sertifisering – God nok tilpasning til en
bærekraftig utvikling?

BE335E
MBA Økologisk Økonomi

Trine Husby Ytterås
2015

Forord

Denne masteroppgaven er skrevet av Trine Husby Ytterås, og er et avsluttende arbeid på studiet MBA Økologisk Økonomi ved Universitetet i Bodø, våren 2015.

Jeg har i oppgaven valgt å fordype meg i temaet miljøledelse og sertifisering, da det er bedrifters miljøarbeid i praksis. De ulike sertifiserings systemene er viktige bidrag i å oppmuntre bedrifter til å ta miljøansvar og vise samfunnsansvar utover kun fokus på lønnsomhet. Formålet med oppgaven har vært å vurdere om Norges mest brukte sertifiseringssystem, Miljøfyrtårn, er et godt nok verktøy til en bærekraftig utvikling. Jeg håper forskningen kan bidra til en bevisstgjøring av systemet sett i et større helhetlig perspektiv, og at interessenter kan bruke oppgaven til inspirasjon for videre utvikling i kampen for en bærekraftig utvikling.

Jeg vil takke alle mine respondenter som har tatt seg tid til å stille opp på intervjuer, og med det gitt meg viktig informasjon som har bidratt til å kunne besvare problemstillingen og kvalitetssikre besvarelsen. Jeg ønsker også å rette en stor takk til min veileder Øystein Nystad. Han har gitt meg gode tilbakemeldinger, tips og veiledning underveis i forskningsprosessen.

Til sist vil jeg også rette en takk til min tålmodige mann og mine tre barn som har gitt meg tid og rom til å komme i mål med studiet og masteroppgaven.

Takk.

Trondheim, 18. mai 2015

Trine Husby Ytterås

Sammendrag

Bedrifter har et viktig ansvar ved å sørge for at deres virksomhet ikke medfører uønskede effekter på det ytre miljøet og samfunnet forøvrig. Interessenter stiller stadig større krav, som har medført et økende behov for virksomheter til å kunne dokumentere sitt miljø- og samfunnsansvar.

Det har derfor i løpet av de siste tiårene vokst fram en rekke miljøstyringssystemer som veileder og stiller krav til virksomheter, og i Norge er Miljøfyrtårn det mest brukte sertifikatet. I følgende oppgave har jeg tatt for meg hva en miljøfyrtårn-sertifisering av energi relaterte selskaper innebærer, og forsket på om denne type sertifisering er en god nok tilpasning til en bærekraftig utvikling.

I teorikapittelet kartlegges relevant teori og litteratur som belyser problemstillingen. Videre har jeg i oppgaven benyttet meg av kvalitative forskningsmetoder. For å kunne besvare problemstillingen kombinerte jeg to former for datainnsamling. I første omgang gjennomførte jeg åpne, individuelle intervjuer. Undersøkelsens case bedrifter ble valgt ut fra at de var miljøfyrtårn-sertifiserte og innen bransjekravet «kontorvirksomhet». Deretter, basert på at innsamlet primærdata opplevdes mangelfullt i forhold til oppgavens problemstilling, ble sekundærdata gjennom dokumentundersøkelser og kilde granskning benyttet for å kunne få en helhetlig tilnærming og analyse.

Analysen viste at Miljøfyrtårn sertifiserer en bestemt fysisk lokasjon og interne forhold, og mange av kravene som stilles er lovpålagte. Det stilles ingen veiledning eller krav til bedriftenes kjernevirksomhet, og det er ikke krav om miljøpolitikk. Sertifiseringen er mangelfull når det gjelder samfunnsansvar. Miljøfyrtårn er et lavterskeltilbud som er relativt enkelt gjennomførbart, og er en god begynnelse til å utøve ansvarlig bedriftsledelse utover kun det økonomiske, gjennom å få satt samfunn og miljø på agendaen. Oppgaven har som følge av problemstillingen konkludert med at sertifiseringen blir mangelfull og ikke god nok alene sett i forhold til en bærekraftig utvikling, men Miljøfyrtårn er et skritt i riktig retning og et viktig bidrag.

Innholdsfortegnelse

1.0	Innledning.....	1
1.1	Oppgavens formål.....	2
1.2	Problemstilling og forskningsspørsmål	2
2.0	Teori	4
2.1	Bærekraftig utvikling.....	4
2.2	Økologisk økonomi	5
2.3	Kretsløpsøkonomi.....	7
2.4	Bedrifiers samfunnsansvar	8
2.4.1	Reaktivt stadium	9
2.4.2	Reseptivt stadium.....	10
2.4.3	Konstruktivt stadium.....	10
2.4.4	Proaktivt stadium	10
2.5	Verditriangel.....	11
2.6	Samhandling og interessenter.....	12
2.7	Miljøledelse og miljøstyringssystemer.....	13
2.7.1	Stiftelsen Miljøfyrtårn.....	14
2.7.2	International Organization for Standardization (ISO)	15
2.7.3	Eco-Management and Audit Scheme (EMAS).....	16
2.7.4	Miljømerking; Svanemerket og EU Blomsten.....	17
2.8	Energi i Norge	18
2.8.1	Ikke-fornybar energi og miljøpåvirkning.....	19
3.0	Metode.....	21
3.1	Forskningsdesign	21
3.2	Case-studier	22
3.3	Undersøkellesmetode	22
3.4	Innsamling av data.....	23
3.4.1	Sekundærdata og primærdata.....	23
3.4.2	Kvalitative og kvantitative data	24
3.5	Populasjon og utvalg/valg av respondenter	25
3.6	Intervju.....	27
3.6.1	Intervjuguide	28
3.7	Analyse av data.....	28
3.8	Undersøkelsens kvalitet	31
4.0	Empiri og analyse.....	31
4.1	Kvalitativ analyse	31
4.2	Presentasjon av bedriftene	32
4.3	Resultater og funn basert på primærdata	35
4.1.1	Bakgrunnen til at bedriftene Miljøfyrtårn sertifiserte seg.....	36
4.1.2	Endringer Miljøfyrtårn sertifisering medførte	37
4.1.3	I et helhetlig perspektiv	39
4.1.4	Utviklings potensialer	41
4.1.5	Konklusjon basert på primærdata	43
4.4	Cultura Bank.....	44
4.5	Sekundærdata.....	46
4.5.1	Helhetlig perspektiv	47
4.5.1.1	Økonomi.....	48
4.5.1.2	Natur.....	48
4.5.1.3	Kultur	50

4.5.1.4	Energidilemmaet	52
4.5.2	Stiftelsen Miljøfyrtårns krav	53
4.5.2.1	Miljøfyrtårn kontra ISO 14001	57
4.5.2.2	Miljøfyrtårn og samfunnsansvar	60
4.5.2.3	Hva praktiseres i Sverige?	61
4.5.3	Forslag til utviklingspotensialer	62
5.0	Hovedkonklusjon	64
	Litteraturliste	68
	Vedlegg	71

Oversikt over figurer

Figur 1, side 7: Den integrerte kretsløpsmodellen. (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004: s.58)

Figur 2, side 10: Utviklingen av miljøorientert bedriftsøkonomi (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004, s.31)

Figur 3, side 11: Bærekraftig utvikling i tre dimensjoner. (Forelesningsnotater, MBA Økologisk Økonomi, Jakobsen O., 2014)

Figur 4, side 13: Den integrerte interessentmodellen (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004: s.142).

Figur 5, side 28: Den hermeneutiske spiral (Jakobsen, 2013, s.186)

Figur 6, side 58: Oversikt over hovedforskjellene (ISO 14001 og Miljøfyrtårn)

Figur 7, side 59: Oversikt over hovedforskjellene mellom miljøkrav (ISO 14001 og Miljøfyrtårn)

Oversikt over appendix

Vedlegg 1 - Intervjuguide

1.0 Innledning

Vi har i dag en økende befolkningsmengde i verden og et levesett som fører til et stadig økende press på naturen, naturressursene og de sosiale forhold. Samfunnet har de siste tiårene vært gjenstand for en rivende økonomisk utvikling uten tanke på hvilke konsekvenser de inngrepene har hatt for miljø og kultur. For at vår livsstil ikke skal medføre uønskede effekter på det ytre miljøet og samfunnet forøvrig, er tilpasning til en bærekraftig utvikling og langsiktige løsninger blitt svært viktig.

Bedriftene utgjør en svært viktig rolle, og må bidra til en bærekraftig utvikling gjennom å ta hensyn til virksomhetens innvirkninger på miljøet og det samfunnet det virker i. Det er i de senere år blitt utviklet flere ulike miljøstyringssystemer som består av prosedyrer som beskriver hvordan miljøstyringen skal foregå og som dokumentere bedriftens miljøarbeid.

Jeg ønsket derfor i denne oppgaven å skrive om miljøledelse og miljøsystemer da det kan ansees som bedriftenes «miljøarbeid i praksis». Jeg ønsket å analysere eksisterende miljøsystemer ved å se på hvilken reell effekt en miljøsertifisering har sett i et helhetlig perspektiv, samt drøfte hvilke forbedringspotensialer som eventuelt kan finnes med tanke på en bærekraftig utvikling.

For å kunne finne ut hvilken effekt miljøledelse og implementering av et miljøstyringssystem kan ha for miljøutviklingen i en bedrift, så jeg det naturlig å avgrense oppgaven til å omhandle i hovedsak et miljøsystem. Hovedfokuset valgt å bli på miljøsertifisering av bedrifter gjennomført av Stiftelsen Miljøfyrtårn. Dog anser jeg det som naturlig i denne sammenheng å sammenligne og drøfte opp mot øvrige miljøledelsessystemer (hovedsakelig ISO) for å få en helhetlig tilnærming. Valget falt naturlig da Miljøfyrtårn er Norges mest brukte sertifikat og teller i dag 4740 bedrifter og organisasjoner (Miljøfyrtårn, pr 13.02.2015)

Videre avgrenses oppgaven til miljøfyrtårn-sertifisering av i all hovedsak virksomheter innenfor energi og kraftbransjen som blir sertifisert innenfor Miljøfyrtårns bransjekrav «kontorvirksomhet». Valget falt på energi og kraft bransjen fordi den får stor oppmerksomhet på grunn av menneskeskapte klimaproblemer med tanke på bruk av ikke-fornybar energi og fornybar energi. I tillegg trekkes en bank fram i oppgaven som også er sertifisert innen

bransjekravet «kontorvirksomhet». Det er fordi i finansbransjen flyter store pengestrømmer som kan være et virkemiddel for å skape endring.

Det proklameres flere plasser på Stiftelsen Miljøfyrtårns hjemmeside:

«Norges mest brukte sertifikat for å dokumentere miljøinnsats og vise samfunnsansvar»

«Virksomhetene oppfyller krav og gjennomfører tiltak for en mer miljøvennlig drift og godt arbeidsmiljø»

«Vi kaller det å ta miljøansvar i praksis!»

www.miljofyrtarn.no

Det kan skape en illusjon og forventning til leseren om at virksomhetene som er miljøfyrtårn-sertifisert driver miljøvennlig både internt og eksternt gjennom deres kjernevirksomhet, samt tar samfunnsansvar. Min antagelse er at ringvirkningene av en miljøfyrtårn-sertifisering av energi og kraftselskap er minimale, ettersom slike type virksomheter kan bli miljøsertifisert innen bransjekravet «kontorvirksomhet» i Miljøfyrtårn. Energibransjen (og finans) er valgt blant flere aktuelle virksomheter som blir sertifisert innenfor de samme kravene; eksempelvis konsulenter og arkitektkontorer.

1.1 Oppgavens formål

Hovedformålet med denne prosjektoppgaven var å se nærmere på hvilken miljø og samfunnsmessig gevinst en miljøfyrtårn-sertifisering av energirelaterte selskaper gir. Jeg ønsket å belyse hvilken effekt denne type sertifisering har i et større helhetsperspektiv, og stiller spørsmål til om det er et godt nok verktøy for en langsiktig bærekraftig utvikling. Formålet er å avdekke hvordan selskapene opplever en miljøfyrtårn-sertifisering, og om en sertifisering har noen ringvirkninger utover kun enkel «rydding i egen bakgård». Videre ønsket jeg å få frem virksomhetenes egne synspunkter og tanker om tiltak som kan bidra til en bærekraftig utvikling.

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Min problemstilling omhandler som nevnt Stiftelsen Miljøfyrtårn og deres sertifisering av hovedsakelig energirelaterte selskaper. Min antagelse er at sertifikatet gis basert på relativt

enkle forbedringstiltak og at effekten er liten. Det antas at det store helhetsbildet mangler i sertifiseringen ved at produktet og konsekvensene av virksomheten ikke hensyntas i stor grad. Energibransjen benytter seg av irreversible, begrensede, ikke- gjenvinnbare naturressurser som innsatsfaktorer i sin daglige drift. Det ønskes med utgangspunkt i dette å forske på om sertifisering gjennom Miljøfyrtårn er god nok miljøledelse i energi og kraftbransjen.

Hovedproblemstillingen er som følgende:

Miljøfyrtårn-sertifisering – God nok tilpasning til en bærekraftig utvikling?

For å kunne svare på problemstillingen har jeg utarbeidet tre forskningsspørsmål:

1. Hvilke krav stiller Miljøfyrtårn, og hvorfor velger virksomhetene Miljøfyrtårn?
2. Hvilke tiltak medfører en miljøfyrtårn-sertifisering?
3. Hvilke handlinger og aktiviteter i et større perspektiv (uavhengig av kravene til Miljøfyrtårn), kan og gjør disse selskapene som har størst påvirkning på miljø og samfunn?

Problemstillingen er høyst aktuelt og relevant. Temaet opptar mange både i offentlig og privat sektor, enkeltindivider og grupper. Ulike miljøspørsmål og problemstillinger dukker nesten daglig opp i media. Vi har fått økt kunnskap om hvordan ulike aktiviteter påvirker omgivelsene våre, og aktørene vektlegger samfunnsansvar langt mer enn tidligere. Følgelig har personer, bedrifter og det offentlige begynt å stille stadig strengere krav til bedrifters håndtering av verdier og miljø, og miljø og samfunnsansvar har blitt stadig viktigere innenfor økonomi og næringsliv.

En bærekraftig utvikling innebærer at sektorene økonomi, natur og kultur må samspille og sees i sammenheng. Innenfor dagens neoklassiske økonomi balanserer ikke bedriftene disse tre sektorene. Økonomi veier tyngst, og natur og kultur håndteres ofte som innsatsfaktorer av ubegrenset størrelse.

«Helheten er mer enn summen av dens deler» (Aristoteles 384 f.Kr-322 f.Kr)

«If you would seek comfort in the whole, you must learn to discover the whole in the smallest part» (Goethe 1749-1832)

2.0 Teori

Teorier innenfor bærekraftig utvikling er forskjellige med ulike perspektiv. Teorien jeg planlegger å ta for meg som grunnlag for å kunne forske på hovedproblemstillingen beskrives nedenfor. Første del omhandler hva som ligger i begrepet bærekraftig utvikling, og deretter introduseres leseren for den økologisk økonomiske tankegangen gjennom kretsløpsøkonomien. I andre del beskrives hva bedrifters samfunnsansvar innebærer, verditrianglet samt interessenter og behovet for samhandling. Deretter gjøres det rede for flere miljøledelsessystemer med hovedvekt på Stiftelsen Miljøfyrtårn som er hovedtemaet i denne oppgaven. Ettersom oppgaven videre er avgrenset til å gjelde sertifisering av energiselskaper, omhandler siste teori del energi og bærekraftig energiutvikling.

2.1 Bærekraftig utvikling

Begrepet bærekraftig kommer fra det latinske ordet *sustenere* som betyr å støtte opp under eller opprettholde. Det er et relativt nytt uttrykk fra 80-tallet, og i dag legger man i begrepet at bærekraftig utvikling må bygge på både velferdsperspektivet, det økologiske perspektivet og generasjonsperspektivet. I rapporten «Vår felles framtid» (1987) til Verdenskommisjonen for miljø og utvikling, defineres bærekraftig utvikling:

«utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov» - og videre «ideen om begrensningene som dagens teknologi og sosiale organisering legger på miljøets muligheter og framtidens behov».

(Nystad, 2014: s.14)

Bærekrafts begrepet bygger altså på en «føre-var» holdning. Ettersom vi ikke er klar over naturens tålegrense over tid, betyr det at man er nødt til å ta hensyn ved alltid å være på «den sikre side» slik at vi kan levere naturen til kommende generasjoner uten å ha forbrukt den.

(Nystad, 2014: s.13)

Bærekraftbegrepet brukes som betegnelse på utviklingen innenfor økonomi, natur og kultur. I tillegg brukes bærekraftig utvikling som en samlebetegnelse for den totale samfunnsutviklingen, hvor disse tre sektorene må samspille og sees i sammenheng. En

bærekraftig utvikling innebærer et forvalteransvar av ressursene og å sikre rettferdighet mellom generasjoner. Ved produksjon av varer og tjenester er det derfor viktig å være klar over naturens bæreevne og de sosiale forhold. I dagens neoklassiske økonomi er utviklingen i stor grad preget av at naturen og kulturen langt på vei kun er innsatsfaktorer for økonomisk vekst. Det har skapt miljøproblemer på grunn av økt forbruk av ressurser og økende avfallsmengder, samt kulturelle verdier trues. Selv om det i dag finnes mange positive utviklingstrekk, viser mange eksempler at problemene blir stadig alvorligere. Det betyr at det kreves grunnleggende endringer på mange områder, og kosmetiske tiltak er ikke nok. (Ingebrigtsen, S., og Jakobsen, O.D.,2004).

Forenklet innebærer økonomisk bærekraft at produksjonen av varer og tjenester opprettholdes over tid for å tilfredsstille menneskelige behov, og at det ikke er økonomisk vekst som er fokuset. Det er mulig å dekke disse behovene gjennom å øke utnyttelsesgraden av ressursene som ikke medfører svekket bærekraft. Ingebrigtsen og Jakobsen (2004) hevder det kan skje gjennom forbedrede produksjonsmetoder, distribusjonssystemer, forbruksmønstre og redistribusjonssystemer. Økologisk bærekraft innebærer å sikre naturens bæreevne, og stiller krav om at økosystemene opprettholdes over tid. For å oppnå økologisk bærekraft er det nødvendig å etablere et samspill mellom menneske og natur basert på kunnskap om betydningen av naturens grunnleggende prosesser og respekt for naturens egenverdi. (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004: s.20). Sosial bærekraft viser også til i hvilken grad sosiale systemer og samspillet mellom de kan opprettholdes over tid. Stikkord på hva som ligger i begrepet sosial bærekraft kan være frihet, rettferdighet og velferd.

Zadek (2001) skiller mellom sterk og svak bærekraft. Sterk bærekraft innebærer at de enkelte godene ikke er substituerbare (ikke alternative goder) og godene skal hver for seg være bærekraftige. Det settes for eksempel strenge forvaltningskrav til ikke-fornybare ressurser. Svak bærekraft innebærer at goder eller ressurser kan utnyttes så lenge det lønner seg, forutsatt at de er gjensidig substituerbare. Det vil si når det blir lite av en ressurs blir andre alternative ressurser tatt i bruk for å dekke det aktuelle behovet. (Nystad, 2014: s.15)

2.2 Økologisk økonomi

Økologisk økonomi representerer en ny økonomi for bærekraftig utvikling, som omhandler forholdet mellom økosystemer og økonomiske systemer i videste forstand. Økologisk

økonomi bygger på en erkjennelse av at økosystemene påvirkes av økonomiens input (f.eks. ressursutnyttelser) og output (f.eks. avfall, utslipp, redistribusjon). Det innebærer en grunnleggende snuoperasjon i tankegangen i forhold til dagens økonomiske teorier og systemer, og går fra dagens mekaniske til en organisk virkelighetsforståelse.

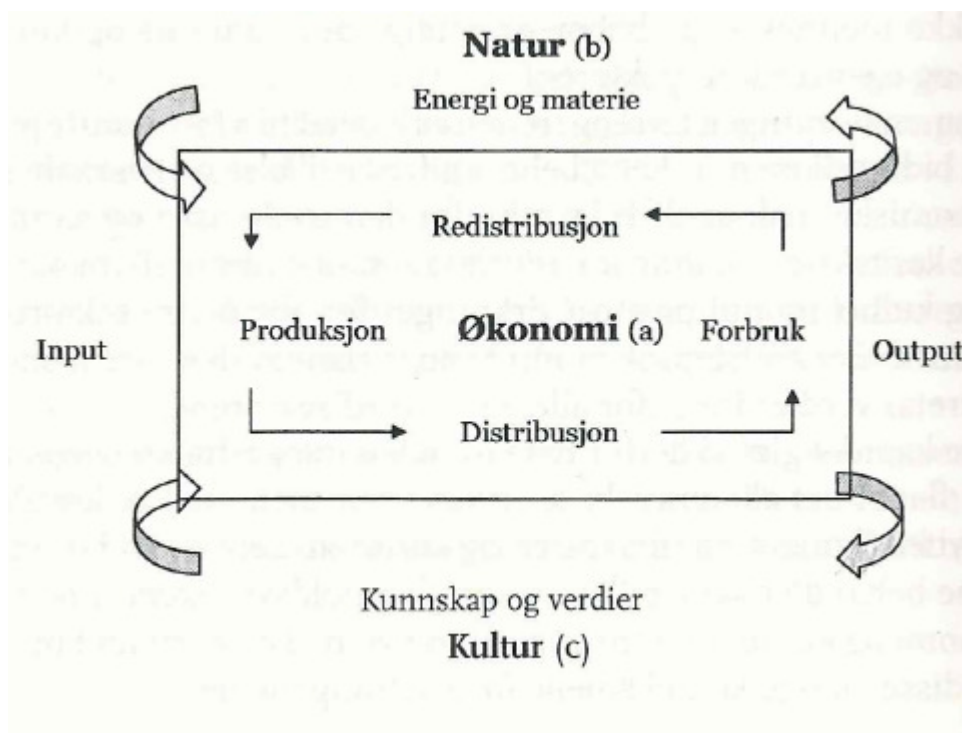
(Ingebrigtsen og Jacobsen, 2004)

Økologisk økonomi skiller seg fra dagens ny-klassisk økonomi langs flere dimensjoner, og følgende endringer er nødvendig å gjennomføre for at det skal være mulig å innfri kravene til en bærekraftig utvikling (Ingebrigtsen og Jacobsen, 2004):

- Fra linearitet til kretsløp. Det lineære perspektivet på verdikjeden innenfor bedriftsøkonomi må utvides til et kretsløpsperspektiv som innebærer fokus på optimal ressursutnyttelse.
- Fra konkurranse til samarbeid. Samspillet mellom aktørene på markedet må baseres på kommunikativt samspill med dialog mellom mennesker med kryssende perspektiver og motstridende interesser, i stedet for individualisert konkurranse.
- Fra verdimonisme til verdipluralisme. Den nye økonomien som inngår i et nært samspill med både naturen og kulturen, kan ikke bygge på et endimensjonalt verdisystem basert på penger. Det må skilles mellom økonomiske, økologiske og kulturrelaterte verdier dersom økonomien skal kunne bidra til å fremme en bærekraftig samfunnsutvikling.
- Fra del (atomisme) til helhet (holisme). Overgangen fra en atomisk til en holistisk virkelighetsoppfatning, er på mange måter en oppsummering av de tre foregående punktene. Holisme innenfor økonomisk sektor innebærer at det er ikke mulig å behandle de ulike aktørene og interessentene isolert, samt det er heller ikke mulig å forholde seg til økonomiske problemstillinger uten å inkludere naturen og kulturen i betraktningene.
- En annen relevant perspektivendring, er å endre fokuset fra velferd til livskvalitet. Ved å bruke begrepet livskvalitet i stedet for velferd, poengteres det at det ikke bare er nivået på forbruket som betyr noe. Livskvalitet er i stor grad knyttet til bevissthet omkring egne behov, og den opplevde følelsen av å leve et godt liv. Det vil derfor i mange tilfeller være like avhengig av evnen til å avstå fra forbruk som muligheten til å gjennomføre alle kjøpsønsker.

2.3 Kretsløpsøkonomi

Gjennom ovenstående perspektivskifte ble grunnlaget lagt for utviklingen av kretsløpsøkonomien ved Universitetet i Nordland, som er en variant for økologisk økonomi. Kretsløpsøkonomien skisserer verdikjeden produksjon, distribusjon, forbruk og redistribusjon som en sirkulær prosess (framfor en lineær verdikjede) som tar hensyn til natur og kultur. Den illustrer hvordan økonomisk virksomhet uløselig er knyttet sammen med sosiale og økologiske prosesser.

Figur 1: Den integrerte kretsløpsmodellen (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004: s.58)

Kretsløpet viser at økonomi er integrert i kretsløpet til natur hvor materie og energi sirkulerer dem imellom, samt det økonomiske kretsløpet er integrert i kretsløpet til kultur hvor kunnskap og verdier sirkulerer. Kretsløpet består av kontekstvariabler og strømningsvariabler.

Kontekstvariablene er natur og kultur. De er viktig fordi i naturressursene har materie og energi sitt utspring, og kunnskap og verdier har sitt utspring i kulturen. Natur og kultur setter også rammer for hva som er bærekraftig for den økonomiske aktiviteten. Natur og kultur har begge en iboende verdi (egenverdi) og en instrumentell verdi. Strømningsvariablene består av alle inngangs- og utgangsfaktorene som påvirker den økonomiske aktiviteten i forhold til naturen og kulturen. Typiske strømningsvariabler for produksjon av fornybar energi er for eksempel vann og vind, og for ikke-fornybar energi olje.

Målet i kretsløpsøkonomi er å utvikle strukturer som fremmer økologiske, samfunnsmessige og økonomiske målsetninger. Midler for å oppnå dette er å legge planleggingshorisonter som overstiger den enkelte aktør. Videre må det utvikles løsninger som bidrar til økt ressurseffektivitet i produksjon, distribusjon, forbruk og re-distribusjon fasene. Det må også utvikles samhandlingsarenaer hvor aktørene kan gjøre informasjonsutvikling og etablere felles verdier. Fokuset flyttes fra materiell velstand og økonomisk vekst til økt livskvalitet, og det er et viktig poeng i kretsløpsøkonomien at perspektivet heves fra mikro til mesonivå. (Ingebrigtsen og Jacobsen, 2004)

2.4 Bedrifters samfunnsansvar

Det er stor variasjon i hvordan samfunnsansvar blir praktisert, men det er en klar tendens til at bedriftene, organisasjonene og offentlige etater stadig blir mer bevisst behovet for samsfunnsansvarlig ledelse. Samfunnsansvar innebærer at bedriftens strategi og handlinger tar hensyn til hva som er lønnsomt, hva som tjener samfunnets interesser og hva som bidrar til bærekraftige økosystemer (Kompendium EK 374E Nystad, s. 168). Dette defineres gjerne som bedriftens sosiale og miljømessige ansvar. Alle bedrifter er pliktige til å overholde de regler og lover i det landet man operer i, men praktisering av samfunnsansvar innebærer å gå lengre enn det loven krever i arbeidet med å bidra til bærekraftig utvikling.

Drivkreftene bak utviklingen av miljø- og samfunnsansvar er flere (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004). En årsak er det økonomiske og økt lønnsomhet ved at det internt i bedriften oppnås bedre arbeidsmiljø, mindre sykefravær, bedre utnyttelse av energi og andre ressurser bedriften bruker i sin produksjon, samt mindre avfall og utslipp. Markedet og interessenter stiller også stadig krav og sterkere press om økt økologisk og samfunnsmessig ansvarlighet.

En annen drivkraft bak er at bedriften møter strengere juridiske bestemmelser og må følge vedtatte lover og regler. Offentlige dokumenter som for eksempel regnskapsloven, miljøinformasjonsloven og arbeidsmiljøloven er blitt utviklet for å lede virksomheter på riktig vei. Med bakgrunn i at oppgaven drøfter Miljøfyrtårns krav og at helse, miljø og sikkerhet (HMS) er basisen for arbeidet med Miljøfyrtårn, fremheves internkontrollforskriften. Forskriften har som mål å fremme forbedringsarbeid innen helse, miljø og sikkerhet (HMS), forebygging av miljøforstyrrelser fra produkter eller forbrukertjenester, og vern av det ytre

miljø mot forurensning. Forskriften pålegger virksomheter å innføre og utøve internkontroll. Det vil si systematiske tiltak som skal sikre at virksomhetens aktiviteter planlegges, organiseres, utføres og vedlikeholdes i samsvar med lovpålagte HMS-krav (<http://no.wikipedia.org/wiki/Internkontrollforskriften>).

Sist men ikke minst er det de etiske faktorene. Når vi ser på etikk i økonomi og miljøsammenheng, er det utilitarismen og nyttetenkning som står sentralt. Prinsippet er maksimere nytte og lykke for alle berørte parter, summen er viktigst. (Zsolnai L. og Jakobsen O., 2013). Nytteverdien av en beslutning kan være vanskelig og av og til umulig å beregne, fordi konsekvensene av en beslutning kan være verdimessig ulike. Goder er ofte ikke sammenlignbare, hva har for eksempel høyest verdi av penger eller natur.

Bedrifters samfunnsansvar handler ofte om å gi inntrykk av at man gjør «gode gjerninger» Det kan tolkes destruktivt fordi begrepet bedrifters samfunnsansvar forsterker holdningen at man må holde «forretningen» og «etikk eller samfunn» fra hverandre. Fokuset må ligge på hvordan verdier skapes innenfor bedriftens grunnleggende aktiviteter (Kakabadse, A. og Morsing, M. 2010).

Samfunnsansvar og bedriftens miljøengasjement kan deles inn i fire ulike stadier:

2.4.1 Reaktivt stadium

I det reaktive stadiet kjennetegnes bedriften ved at de har en passiv holdning til miljø, og fraskriver seg ethvert ansvar utover det økonomiske. Miljøspørsmål blir aktualisert kun fordi miljølovgivningen krever det. Ettersom problemstillingene blir definert som engangstilfeller, vil bedriftene ofte hyre eksterne konsulenter for å få gjennomført tiltak. Det er ikke uvanlig at bedrifter også påvirker myndigheter til å akseptere midlertidige unntak fra gjeldende lovverk, med argument om at miljøkrav truer bedriftens eksistens og at det kan få alvorlige konsekvenser for lokalsamfunnet. Der dispensasjoner ikke blir gitt forsøker bedriftene å finne minimumsløsninger som kortsiktige rensiltak (end-of-pipe løsninger) som tilfredsstiller de juridiske kravene på det de blir pålagt. (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004, s.31)

2.4.2 Reseptivt stadium

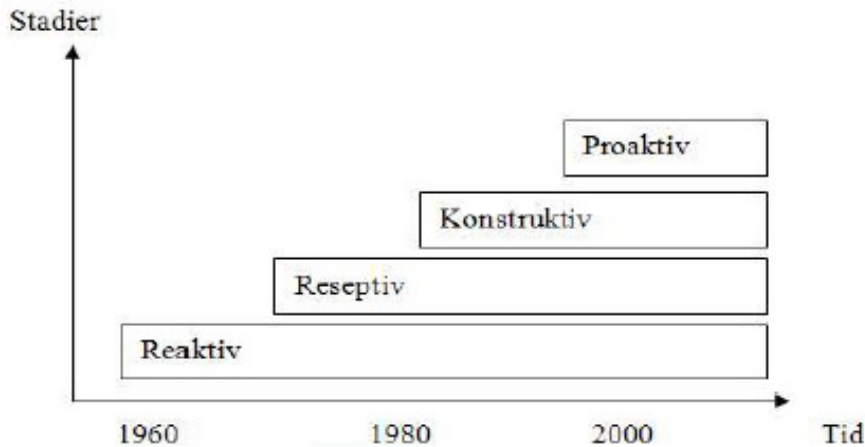
Bedrifter i det reseptive stadiet kjennetegnes ved at de utvikles i retning av økt økologisk ansvarlighet. På dette stadiet mener bedriftene prinsipielt at etikk og økonomi ikke har noe med hverandre å gjøre, men innrømmer likevel at den bør ta ansvar i å følge lover og regler for å unngå å skade eget omdømme. Bedriften kan derfor innføre forebyggende miljøtiltak, og det er ofte en intern oppgave å utarbeide løsninger. Produksjonsformer som reduserer ressursbruk og forurensning foretrekkes framfor kortsiktige rensetiltak. Tidsperspektivet utvides dermed ettersom løsninger som er optimal på lang sikt oftere foretrekkes enn de kortsiktige. Miljøutfordringen får dog ikke noen konsekvenser for bedriftens forretningsidè, da løsninger skjer innenfor de etablerte rammene. (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004, s.32)

2.4.3 Konstruktivt stadium

I stedet for å oppfatte miljøkravene som problematisk, ser bedriftene som har en konstruktiv tilnærming miljøkravene som en positiv utfordring. Grunnideen er at gjennom økt miljø og samfunnsansvar, legges det strategiske planer hvor de bevisst utnytter de markedsmessige mulighetene og bedriftene ser muligheter til å erobre større markedsandeler. Andre konsekvenser ved å integrere økologiske forutsetninger er økt motivasjon samt bidra til at råvareutnyttelsen blir bedre. Bedriften aksepterer et etisk og moralsk ansvar, og har et vugge til grav perspektiv. Det vil si de aksepterer at de har et ansvar for produktene etter at de er solgt. (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004, s.33)

2.4.4 Proaktivt stadium

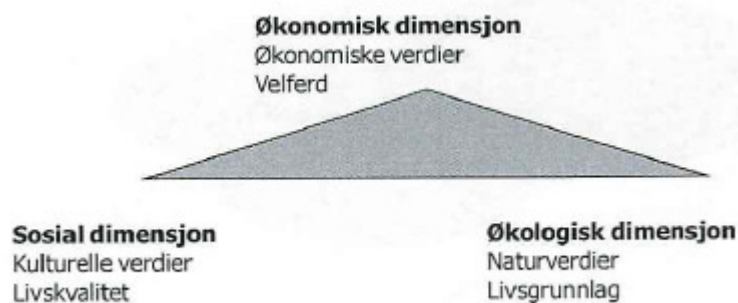
På det øverste stadiet strekker bedriften seg lengre enn forventet i utøvelsen av samfunnsansvaret og tar egne initiativ. Bedriften pålegger seg selv et ansvar for å holde ressursbruk og forurensning innenfor miljøansvarlige rammer. Den økologiske rammebetingelsene prioriteres som et av de viktigste kravene bedriften må ta hensyn til, og etiske argumenter står sterkt. Miljøledelse handler om at virksomhetene ønsker å opptre proaktivt, og forebygge problemene før de oppstår. (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004, s.35)

Figur 2: Utviklingen av miljøorientert bedriftsøkonomi (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004, s.31)

2.5 Verditriangellet

Verditriangellet har en holistisk tilnærming, dvs. en helhetlig tankegang. Det viser et balansert samspill mellom økonomi, natur og kultur.

Figur 3: Bærekraftig utvikling i tre dimensjoner. (Forelesningsnotater, MBA Økologisk Økonomi, Jakobsen O., 2014)

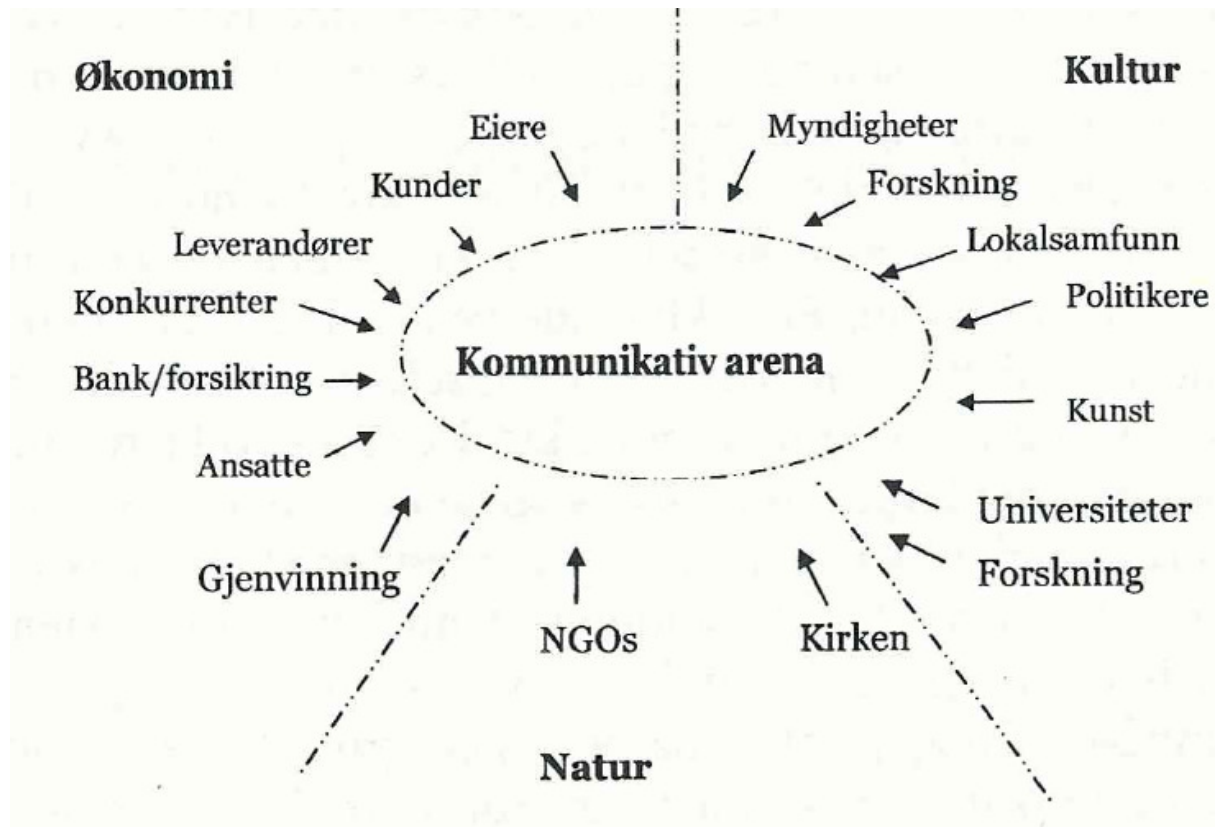
Verditriangellet representerer en ny måte å tilnærme seg verdien på utover kun de tradisjonelle økonomiske, som har preget samfunnet de siste 200 år. Klassisk økonomi er preget av økonomiske verdier hvor lønnsomhet, profitt og penger er overordnet verdier som natur og kultur representerer. Et fremtredende trekk er at alle de tre dimensjonene forsvare sine egne revirer, eller at de forsøker å underlegge seg stadig større deler av de øvrige. De negative virkningene ville sannsynligvis blitt like store dersom en av de øvrige dimensjonene hadde

oppnådd en tilsvarende dominerende posisjon som den økonomiske har i dag. Et samfunn i balansert samspill forutsetter en økonomi som bygger på de økologiske prinsippene som ble beskrevet under kapittelet økologisk økonomi.

Verditriangelet visualiserer et balansert samspill mellom de tre dimensjonene økonomisk, sosialt og økologisk. Den økonomiske dimensjonen omhandler økonomiske verdier som lønnsomhet, forbruk og velferd. Det er verdier som typisk måles i penger. Den sosiale dimensjonen i verditriangelet omhandler kulturelle og sosiale verdier som for eksempel kunst, musikk og idrett. Disse verdiene kan bidra til økt livskvalitet. Penger og forbruk på sin side gir ikke nødvendigvis økt livskvalitet, da det er forsket på at det er ingen sammenheng mellom materielle goder på den ene siden og opplevelsen av lykke og kjærlighet på den andre. Den økologiske dimensjonen omhandler naturverdier, naturressurser og livsgrunnlag. Naturen og kulturen har både en instrumentell verdi og en egenverdi. Den instrumentelle verdien er de delene av naturen og kulturen som brukes til midler i økonomisk verdiskapning, mens egenverdien viser til at naturen og kulturen representerer et gode i seg selv uavhengig av noen form for menneskelige vurderinger. Den sosiale og økologiske dimensjon har en egenverdi som ikke kan måles gjennom penger, men er verdier som bidrar til livskvalitet og livsgrunnlag. Man må tenke verdier på en annen måte enn i kroner og øre. (Ingebrigtsen, S., og Jakobsen, O.D 2004).

2.6 Samhandling og interesser

Verdikonflikter hvor alle tre verdiene hensyntas kan løses gjennom samarbeid og kommunikasjon, i stedet for konkurranse. Fremtidige handlingsplaner for å skape en bærekraftig utvikling kan ikke unngå å være samarbeidsbasert, og det bør etableres en samhandlingsarena hvor relasjoner kan knyttes, informasjon utveksles og etablere felles verdier. Fokuset må opp fra det enkelte individ og aktør til et mesonivå. Målet er ikke statlige direktiver, men frivillige deltakelser og engasjement. Det å etablere en samhandling gjennom mønstre som er i stadig bevegelse, og tenke kreativt og nyskapende kan bidra til å løse verdikonflikter. Samhandling kan illustreres ved interessentmodellen

Figur Den integrerte interessentmodellen (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004: s.142).

2.7 Miljøledelse og miljøstyringssystemer

Miljøledelse i en virksomhet handler om å kartlegge og identifisere de mest kritiske miljøpåvirkningene av egen drift. Deretter jobbe for å redusere uønskede effekter på det ytre miljøet gjennom å systematisere sitt miljøarbeid, sette seg mål og dokumentere at de har nådd disse. Det ytre miljøet kan defineres som «all materie og all energi som inngår i eller innvirker på ett eller flere kretsløp på jordens overflate» (Nystad, 2014, s. 34).

Miljøledelsessystemer kan sertifiseres i henhold til ulike standarder. Videre beskrives miljøsertifiseringssystemet Miljøfyrtårn som er hovedfokuset i besvarelsen. I tillegg følger en kortfattet beskrivelse av øvrige system en bedrift kan implementere i sin virksomheten.

2.7.1 Stiftelsen Miljøfyrtårn

Miljøfyrtårn har sitt utspring i Kristiansand kommune og prosjektet Bærekraftige lokalsamfunn, og hadde sin spede begynnelse i 1996. I 2003 gikk Miljøfyrtårn fra å være et prosjekt til å bli en nasjonal miljøsertifiseringsordning driftet av Stiftelsen Miljøfyrtårn. Gjennom sertifisering hjelper Miljøfyrtårn både private og offentlige virksomheter til å drive miljøvennlig og lønnsomt. Det er den mest brukte ordningen i Norge, og ca. 4740 bedrifter er sertifisert. (<http://www.miljofyrtarn.no>)

Før virksomheter innenfor en kommune kan sertifiseres må kommunen ha kjøpt lisens (rettighet) til å bruke Miljøfyrtårn som et verktøy. Virksomhetene engasjerer så uavhengige konsulenter (sertifisører) som er godkjent av Stiftelsen Miljøfyrtårn. Kommunen kan også utdanne egne internkonsulenter for egne kommunale virksomheter.

Gjennom å tilfredsstille programmets krav, tildeles det et sertifikat som må fornyes hvert 3. år. Miljøfyrtårn stiller noen grunnleggende krav som gjelder alle virksomheter i alle bransjer. I tillegg finnes det 75 bransjespesifikke krav og den mest brukte av disse er kravene til kontorvirksomhet. For å bli Miljøfyrtårn må bedriften innfri de grunnleggende kravene samt det kravet som er spesifikt for sin bransje. Det finnes både «skal» og «bør» krav, men det kreves bare at alle «skal» kravene være innfridd for å bli sertifisert. Større virksomheter kan måtte bli sertifisert etter flere bransjespesifikke krav. De felles kravene omfatter områdene; systemkrav, arbeidsmiljø, innkjøp, energi, transport, avfall, utslipp til vann og estetikk. Det må leveres årlige miljørapporter og hvert tredje år må virksomheten re-sertifiseres.

Miljøfyrtårns standard sertifiseringsmodell følger seks trinn.

1. Ta initiativ. Bedriften må selv ta kontakt med en Miljøfyrtårnkonsulent som hjelper virksomheten gjennom prosessen.

2. Miljøanalyse. En intern miljøgruppe bør opprettes. Består ofte av teknisk personell, eiendom, HMS ansvarlige og verneombud. Miljøgruppen utarbeider sammen med konsulenten en miljøanalyse ut fra dagens situasjon, ut fra de grunnleggende - og bransjekravene som stilles. Overordnet tar analysen for seg bedriftens helse, miljø og sikkerhet (HMS), energibruk, avfalls- og utslippshåndtering.
3. Handlingsplan. Miljøgruppen og konsulenten lager en handlingsplan for å oppnå Miljøfyrtårnstatus.
4. Rapport. Konsulenten ferdigstiller miljøanalysen, og fremdriftsplan avtales.
5. Implementering. Tiltak iverksettes i virksomheten for å oppfylle bransjekravene.
6. Godkjenning. Virksomheten godkjennes og sertifiseres av en uavhengig sertifisør.

(Kilde: <http://www.miljofyrtarn.no/slikblirdu>)

2.7.2 International Organization for Standardization (ISO)

ISO 14000

International Organization for Standardization (ISO) er en internasjonal standardiserings organisasjon. ISO 14000 er en serie standarder som er etablert for å hjelpe virksomheter med å minimere negativ påvirkning av miljøet (med tanke på forurensing til luft, vann eller land), ved å akseptere lover og reguleringer. I mange land fungerer disse standardene også som teknisk grunnlag for miljølovgivning. Materiellet inkludert i ISO 14000-standardene er svært omfattende (http://no.wikipedia.org/wiki/ISO_14000).

ISO 14001 er en standarden for miljøstyring, og beskriver en internasjonalt anerkjent metode for strukturert og systematisk miljøstyring. Den brukes innenfor alle bransjer, for å redusere negative miljøkonsekvenser. Målet er å oppnå kontinuerlig forbedring av egen miljøprestasjon. Systemet passer best for bedrifter som har kompleks oppbygging eller består av mange prosesser. ISO 14001- sertifikat blir også i økende grad etterspurt ved anskaffelser, både av det private og det offentlige. Man starter med å kartlegge sine vesentlige

miljøaspekter, og setter selv mål og prioriterer tiltak relatert til disse aspektene. Systemet skal sørge for stadig forbedring, og reduksjon av bedriftens miljøpåvirkning. ISO 14000 serien er designet for å bli gjennomført etter samme syklus som ligger til grunn for alle ISO standarder for styringssystemer: Plan - Do - Check - Act. ISO 14001 plasseres under Plan da det er en spesifikasjon om veiledning og bruk. ISO 14001 består av EMS-spesifikasjonen og 17 klausuler (generelle krav) fordelt i fem kategorier; Miljøpolitikk, planlegging, iverksetting og drift, kontroll og korrigerende tiltak og ledelsens gjennomgang. (Sandvær, M. 2013).

Andre standarder i ISO 14000 serien er Miljømerker og deklarasjon (ISO 14020, ISO 14021, ISO 14024 og ISO 14025), Evaluering av miljøprestasjon (ISO 14031) og Miljøstyring og livsløpsvurdering (ISO 14040 og ISO 14044). (http://no.wikipedia.org/wiki/ISO_14000)

ISO 26000

ISO har også utarbeidet en standard – ISO 26000 – som heter «Veiledning om samfunnsansvar». Arbeidet med å lage denne standarden startet i 2004, og har involvert eksperter fra 100 land og 40 internasjonale eller regionale organisasjoner som jobber med samfunnsansvar. Den gir retningslinjer og anbefalinger for hvordan en samfunnsmessig ansvarlig organisasjon kan opptre sosialt ansvarlig i tråd med samfunnets krav. Standarden fokuserer på menneskerettigheter, arbeidstakerforhold, miljøforhold, forbrukerforhold, samfunnsmessig utvikling, virksomhetsledelse og rettferdig forretningsgang.

Retningslinjene bygger på beste praksis, initiativ utviklet i både offentlig og privat sektor. De bygger på relevante deklarasjoner og konvensjoner, utarbeidet av FN og underliggende organisasjoner. I motsetning til andre ISO-standarder kan man ikke bli sertifisert i ISO 26000 ettersom det er en veiledning, og inneholder ikke krav.

(http://no.wikipedia.org/wiki/ISO_26000).

2.7.3 Eco-Management and Audit Scheme (EMAS)

EMAS er en frivillig ordning fra 1995 for miljøregistrering av virksomheter innen EU, både offentlige og private. Gjennom EØS-avtalen kan også norske bedrifter delta i ordningen.

EMAS tar utgangspunkt i at krav i ISO 14001 skal oppfylles, men en vesentlig forskjell er at virksomheten i tillegg må utgi en årlig verifisert miljørapport som er åpen for allmennheten. Miljørapporten, samt en gjennomgang av virksomheten av godkjent miljøkontrollør som står for kontroll av og tilsyn med miljøarbeidet i bedriften, ligger til grunn for å bli EMAS-sertifisert.

EMAS-registreringen er lagt til Brønnøysundregistrene. Miljøverndepartementet er hovedansvarlig for EMAS-ordningen i Norge, med Klima- og forurensningsdirektoratet som utøvende organ. (<http://www.faveoprojektledelse.no/Vare-tjenester/Prosjektstyring/Miljofyrtarn-sertifisering/Miljostyringssystemer/>)

2.7.4 Miljømerking; Svanemerket og EU Blomsten

I tillegg til miljøsertifiseringssystemer som sertifiserer miljøarbeidet til virksomheten, finnes det også en rekke miljømerker som tar for seg miljøbelastningen av varer og tjenester. Et miljømerke settes på produkter og tjenester for å gi en miljøprofil.

Svanemerket det mest kjente miljømerket i Norden. Det er et samarbeid mellom de fem nordiske landene med mål om å ha et felles miljømerke, og ble innført av Nordisk Ministerråd i 1989. Produkter som vi i dag finner i butikken med Svanemerket, er for eksempel vaskemidler, toalettpapir, bleier og såper. Svanemerkede tjenester som også finnes er hoteller og vaskerier. Gjennom Svanemerket, vet forbrukeren at produktet og tjenesten tilfredsstiller visse krav, og at de velger de som er minst miljøbelastende. Hele varens livssyklus teller når

kravene settes. I Norge er det Stiftelsen Miljømerking som administrer merket og bidrar til å sette kravene for produktgruppen. Kravene er satt i samarbeid mellom ulike miljøer. Gjennom å inkludere forskere, myndigheter, miljøorganisasjoner og industrien selv oppnår man en helhetstilnærming til produktets påvirkning på det ytre miljøet. Kravene gjelder for eksempel utslipp i produksjonsprosessen, stoffer som inngår i produktet, gjenvinnbarhet og returordninger. Kravene er under kontinuerlig utbedring/endring, og produktet må forbedres. (<http://www.svanemerket.no/>)

Kritikk til merket er at mange bedrifter som eksporterer utover Norden, mener at EUs miljømerke er mer hensiktsmessig. Det andre offisielle miljømerket i Norge er EU Blomsten, som er nettopp det europeiske merket. Det har eksistert siden 1992. Utviklingen av regler skjer i et samarbeid mellom medlemslandene og representanter for industri, handel, miljø og forbrukerorganisasjoner. I Norge finnes det europeiske miljømerket Blomsten på interiørmaling, hoteller, tekstiler, barneklær og barnesko. Til felles med svanemerket er at det stiller strenge helse-, miljø-, og kvalitetskrav innenfor hele produktets livssyklus. En miljømerkeordning er også basert på frivillighet (<http://www.svanemerket.no/blomsten/>).

2.8 Energi i Norge

I den siste teoridelen gjøres leseren kjent med energi og bærekraftig energiutvikling.

Oljealderen til Norge startet i slutten av 1960 årene med funn av petroleum i Nordsjøen. Landet ble eksportør av olje og gass i 1975, og de norske oljeressursene har gjort landet til et av verdens rikeste land. Men olje og gass har liten betydning for innenlandsk energiforsyning. Det som er spesielt med Norge er at en stor andel av energiforbruket dekkes i dag av fornybar energi, først og fremst på grunn av på grunn av gode ressurser innen vannkraft. Nesten all strøm vi bruker i Norge er fornybar. Men Norge har en spesiell dobbeltrolle. Landet er en pådriver for klimavennlige energiløsninger globalt, men er samtidig en stor olje og gassprodusent og er verdens tredje største eksportør av olje og gass. (http://no.wikipedia.org/wiki/Energi_i_Norge)

Energi og energipolitikk får mye oppmerksomhet ettersom energiforsyning er kritisk for vårt moderne samfunn da det krever store mengder energi. Forbruket av energi, fremfor alt

elektrisitet, er nært knyttet til levestandard og komfort. Men medaljens bakside er at energibruk som kjent påvirker miljø og klima negativt. Ressursutnyttelse og energiproduksjon står for store naturinngrep, ressursforbruk og er klart største utslipper av drivhusgasser som CO₂. (Wikipedia og [https://snl.no/Energi i Norge](https://snl.no/Energi_i_Norge))

Produksjonen av elektrisitet er i økende grad blitt overlatt fra det offentlige til private markedsaktører, og det må stilles store krav og forventninger til å ta samfunnsansvar i denne bransjen.

2.8.1 Ikke-fornybar energi og miljøpåvirkning

Energiforbruket i verden domineres fullstendig av energikilder som skaper store klimaproblemer, og som i tillegg vil være borte i løpet av noen få generasjoner.

Klimaproblemene er i stor grad knyttet til at energiforbruket kommer fra kull, olje og gass som er ikke-fornybare energikilder. Disse fossile stoffene er rester etter planter og dyr som levde for millioner av år siden. Stoffene skaper store klimaproblemer gjennom høyt CO₂-utslipp. Bakgrunnen er at når de fossile stoffene ble dannet opptok de CO₂, men nå når vi brenner de, avgir vi CO₂ tilbake til atmosfæren. Fossil energi er den kjemiske energien i de fossile brenslene. Konsekvensene av fossil energibruk er blant annet store miljøproblemer med drivhuseffekten, sur nedbør og svekket ozonlag (Myhre, 2008).

2.8.2 Fornybar energi og miljøpåvirkning

Nødvendigheten av å få ned CO₂ – utslippene har medført stor interesse for fornybar energi, og en rekke alternative energikilder er imidlertid tilgjengelige. Fornybar energi er energi som naturen til stadighet tilfører energikilder i så store mengder at energiuttak er mulig uten at det overstiger energitilførselen. De mest vanlige fornybare energiene er vannkraft og vindenergi, andre som kan nevnes er bioenergi, solenergi, bølgeenergi, tidevannsenergi, termisk energi fra havet og geotermisk energi. De har to store fordeler i at de kan ikke brukes opp, og de medfører liten eller ingen kjemisk forurensning av miljøet.

Vannkraft

Norge er Europas største og verdens syvende største vannkraftprodusent, med totalt 976 vannkraftstasjoner i drift. Vannkraft er fornybart og en forurensningsfri form for

kraftproduksjon med minimale utslipp av klimagasser. Men ulempen med produksjon av fornybar energi er at det medfører store inngrep og er godt synlige i naturen. Bygging av vannkraftverk påvirker naturen i form av oppdemming eller senking av vann, endret vannføring og bygging av veier og kraftledninger. Dette skaper store sår i en ellers frodig vassdragsnatur med mange høye fosser, stryk og innsjøer. Norge har 10 av verdens 27 høyeste fossefall og de fleste er nå regulert til vannkraftproduksjon. Det antas at rundt 70 prosent av Norges vassdrag er berørt av kraftutbygging. Inngrepene betyr mye for landskapet, men har også betydning for fiske og det biologiske mangfold. På den annen side kan en regulering av vassdrag ha en positive side ved at den kan bidra til redusert flomfare og gi grunnlag for tapping av vann til irrigasjon. Levetiden for et vannkraftanlegg regnes også å være meget lang, og er en form for produksjon av elektrisk energi som favner flere generasjoner. (Vinjar, A.,2012)

Vindkraft

Vindkraft er også fornybar og ikke gir utslipp til miljøet. Men vindkraftverk er heller ikke helt uten miljømessige ulemper. De skaper støy, gir visuell forurensing, kan forstyrre radarsignaler, og kan drepe eller skade fugl. Store arealer båndlegges, men samtidig kan mesteparten utnyttes til jordbruk, beitemark og lignende.

De samlede miljøvirkninger har gjort at fortsatt både vannkraft og vindutbygging er omstridt. Selv om Norge stiller sterkt i forhold til andelen fornybar energi, har myndighetene ikke vært særlig aktive sammenlignet med andre europeiske land. Dette kommer av at vi har hatt god tilgang på energi, og at forbrukerne har vært rimelig uavhengig av pris og tilgang på fossil energi. (Rosvold, K.A et al.2014).

De viktigste virkemidlene for å fremme fornybar energi er energifondet og elsertifikater.

2.8.3 Elsertifikat

Ordningen med elsertifikater (også omtalt som grønne sertifikater) trådte i kraft 01 januar 2012, og den administreres av Norges vassdrags- og energidirektorat. Elsertifikat er en støtteordning for utbygging av fornybar energi, og målet er øke produksjonen av fornybar kraft. Sertifikatene gis til selskap som har rettskraftig konsesjon på å bygge fornybar energi, og ordningen pålegger alle strømlleverandører å kjøpe grønne sertifikater. Strømlleverandørene

kjøper elsertifikater på vegne av sine kunder. Hvor mange elsertifikater som må kjøpes bestemmes av den årlige elsertifikat plikten som er gitt som en andel av kraftforbruket – 6,9 prosent i 2014.

Elsertifikatordningen er teknologinøytral, det vil si den skiller ikke på ulike produksjonsteknikker, så lenge den ikke slipper ut klimagasser. Det betyr at for eksempel vindkraft, bioenergi og vannkraft er støtteberettiget, mens produksjon på olje og gass ikke er det. Norge har valgt å koble seg på Sveriges system, og samlet mål for ny fornybar elektrisetsproduksjon i det felles elsertifikat markedet er 26,4 TWh i år 2020. 26,4 TWh tilsvarer strømforbruket til mer enn halvparten av alle norske husholdninger. (Wikipedia og Regjeringen.no)

3.0 Metode

Metodelæren dreier seg blant annet om hvordan man kan gå fram for så langt det er mulig å undersøke om våre antakelser er i overenstemmelse med virkeligheten eller ikke. Man kan få svar på hvilke forklaringer og oppfatninger som er best gjennom å foreta en empirisk undersøkelse om hvordan forholdene faktisk er. Vi ønsker å konfrontere våre spekulasjoner og spørsmål med virkeligheten (Jacobsen, 2013).

Metode er det verktøyet man bruker til å systematisk samle, analysere og tolke data og informasjon på. Metode er ikke et mål i seg selv, men heller et middel for å nå målsetninger av forskningsmessig art. Jeg skal i dette kapittelet vise hvordan jeg har gått fram i forskningen for å kunne besvare oppgavens problemstilling. Valg av forskningsmetode har stor betydning for alle fasene i utredningsarbeidet og kvaliteten, samt påvirke hva som blir funnet.

3.1 Forskningsdesign

Det finnes ulike typer design som passer til de ulike typene problemstillinger. Designet er avhengig av om problemstillingen er beskrivende eller kausal (hvilke effekter et tiltak har), og vil fordre ulike undersøkelsesopplegg. I tillegg vil man se om problemstillingen er eksplorerende eller testende, dvs. hhv. utdype noe om det vi vet lite om eller finne omfanget

eller rekkevidden av et fenomen. Man kan deretter legge opp undersøkelsene på flere ulike måter. Et sentralt skille går mellom intensive (dype) eller ekstensive (brede) undersøkelsesdesign, dvs. få eller mange enheter (Jacobsen, 2013).

Min problemstillingen om miljøfyrtårn-sertifisering av energirelaterte virksomheter er godt nok i forhold til en bærekraftig utvikling, er eksplorerende og det mener jeg krever et intensivt undersøkelsesopplegg. Det kjennetegnes ved at man går i dybden av et fenomen, og innebærer mange variabler og få enheter. Det å gå i dybden av et fenomen vil si å forsøke å få fram så mange nyanser og detaljer som mulig om selve fenomenet, samt få en så helhetlig forståelse som mulig av forholdet mellom undersøkelsesenheten og den konteksten undersøkelsesenheten inngår i (Jacobsen, 2013). Jeg har videre valgt i oppgaven å benytte meg av case som forskningsdesign.

3.2 Case-studier

Case-studier dreier seg om ett eller noen få tilfeller som gjøres til gjenstand for inngående studier. Ofte er idealet å gå i dybden på et case og presentere en helhetlig analyse som står på egne bein. Undersøkelsesenheten sees på som et kompleks hele, der mange underenheter og deres forhold til hverandre pensles ut (Jacobsen, 2013 s. 90).

I mitt case studie forskes det på miljøfyrtårn-sertifisering av energirelaterte selskaper. Formålet mitt med denne type studie er å få dybdekunnskap om fenomenet i den hensikt å få dypere forståelse, beskrive hva som er spesifikt med konteksten og eventuelt utvikle teori om hvordan noe forholder seg. De miljøfyrtårn-sertifiserte energiselskapene (og banken) kan sees på som en kollektiv enhet da alle er miljøfyrtårn-sertifisert og innen bransjekravet kontorvirksomhet.

3.3 Undersøkelsesmetode

Problemstillingen er styrende for hvilken undersøkelsesmetode som er mest hensiktsmessig. Ved valg av metode må forskeren derfor vurdere kritisk hva som vil ha størst nytte for den aktuelle problemstillingen. Det kan være aktuelt å kombinere ulike metodiske tilnærminger for å få belyst problemstillingen fra flere vinkler, og for å få kontrollert sine antagelser og funn. (Jacobsen, 2013).

Jeg har som sagt valgt en problemstilling hvor det stilles spørsmål til om en miljøfyrtårn-sertifisering av energirelaterte selskaper er en god nok tilpasning til en bærekraftig utvikling. Denne problemstillingen mener jeg kan besvares best ved å bruke den kvalitative tilnærmingen.

Jeg kombinerte to former for datainnsamling for å legge det empiriske grunnlaget. Det skjedde gjennom datainnsamling av primærdata med åpne individuelle intervjuer av Miljøfyrtårn virksomheter, samt innsamling av sekundærdata (kildegrensning) som var relevant for å få et større perspektiv.

3.4 Innsamling av data

Ved innsamling av data kan man benytte seg av mange ulike kilder. Det kan eksempelvis være bøker, artikler, utarbeidelse av spørreskjemaer, intervjuer og observasjoner. Det skilles mellom to typer datainnsamling primærdata og sekundærdata, samt det er vanlig å skille mellom de to undersøkelsesmetodene kvalitativ og kvantitativ tilnærming (Jacobsen, 2013).

3.4.1 Sekundærdata og primærdata

Jeg bygger min oppgave gjennom en kombinasjon av utføring av egne intervjuer (primærdata) samt bruk av sekundærdata. Forskjellen mellom disse er at primærdata er ny data samlet inn av forskeren selv, mens sekundærdata er samlet inn av andre.

Primærdata

Ved innsamling av primærdata er det individuelle intervjuet eller gruppeintervjuet samt observasjon som er de viktigste. I mitt tilfelle er den viktigste primære datakilden de gjennomførte intervjuene med bedriftenes sertifiseringsansvarlige eller «miljøgruppen». Fordelen ved denne type datainnsamling er at den kan skreddersys i forhold til problemstillingen min.

Sekundærdata

Jeg har i tillegg benyttet meg i stor grad av sekundærdata som er kildegransking og dokumenter for å kunne besvare forskningsspørsmålene. Kilder som jeg har benyttet er virksomhetenes hjemmesider, intervjuer gjennomført av andre, artikler og årsregnskaper for å nevne noen. Dette er datafunn andre har samlet inn som omhandler de samme variablene jeg forsker på. Årsaken til at sekundærdata egnet seg spesielt godt, er at jeg opplevde raskt at det var vanskelig å samle inn primærdata som var relevant for å besvare problemstillingen.

Funn fra andre analyser kan forsterke oppgavens gyldighet. Det største problemet med slike data er at de ofte er samlet inn og brukt til et helt annet formål, og dermed ikke er tilpasset det problemet jeg ønsker å gå i dybden på. Det kan derfor oppstå et misforhold mellom den informasjonen som benyttes i forhold til det jeg benytter den til. Et av de viktigste valgene ved dokumentundersøkelser er knyttet til hvilke dokumenter man velger ut, og hvor stor troverdighet de enkelte dokumentene har (Jacobsen, 2013, s.164).

Det finnes få sekundærdata i rådata-form og vanligst er data presentert ferdig transformert. Som en konsekvens innebærer det begrensninger på hva man kan få ut av sekundærdata. For det første er ofte sekundærdata manipulert og tilpasset formålet den opprinnelige datainnsamleren hadde. Det innebærer at andre har bestemt hvilke forhold (variabler, verdier og enheter) som skal studeres.

Det kan stilles spørsmålstegn til hvor pålitelig opphavet til sekundærdata er. Ved bruk av sekundærdata har man ikke kontroll over de forhold som kan påvirke påliteligheten som på samme måte som man har ved innsamling av primærdata. Ved å innsamle data selv for første gang vet forskeren hva som er gjort og kan reflektere over hvordan dette påvirker påliteligheten. En annen usikkerhet ved bruk av sekundærdata er at dataene også kan være utgått på dato.

3.4.2 Kvalitative og kvantitative data

Jeg fant det mest naturlig i denne oppgaven å ta i bruk kvalitative forskningsmetoder. Årsaken er at kvalitativ metode brukes for å undersøke og beskrive menneskers opplevelse og erfaringer (myke data). Kvalitativ metode brukes typisk på noen få forekomster for å gi oss

forståelse av en prosess eller fenomen/enhet, og jeg ønsker å utdype fenomenet miljøfyrtårn-sertifisering av energiselskaper som er få forekomster. Kvantitative metode er derimot en forskningsmetode som befatter seg med tall og det som er målbart, og passet ikke min problemstilling.

Datainnsamlingen i kvalitativ metode kan foregå ved deltagende observasjon og ikke-deltakende observasjon, semi- eller ustrukturerte intervjuer eller diskursanalyse/tekstanalyse. For å belyse problemstillingen på best mulig måte benyttet jeg meg av åpne, individuelle intervju. Denne formen for informasjonsinnhenting tar relativ lang tid, og er samtidig organiseringsmessig krevende. Det kreves mye forarbeid med et åpent individuelt intervju, men på den annen side er det relativt få enheter som undersøkes. Jeg var interessert i hva *den enkelte bedrift* sier, og opptatt av nyanser, samt å få fram den enkelte respondents holdninger og oppfatninger. Dessuten ønsket jeg å avdekke hvordan den enkelte fortolker og legger mening i et spesielt fenomen, i dette tilfelle effekten av en miljøfyrtårn-sertifisering av energiselskaper som med deres kjernevirksomhet har stor miljøpåvirkning.

3.5 Populasjon og utvalg/valg av respondenter

Utvalget i en kvalitativ tilnærming er som oftest formålsstyrte, det vil si vi velger ut de enhetene vi tror kan gi oss den mest interessante informasjonen for å belyse den problemstillingen vi har valgt (Jacobsen, 2013 s. 183). Utvalget er representativt.

Når det gjelder utvalg av enheter sa populasjonen seg selv i mitt tilfelle. Man finner alle sertifiserte bedrifter på Stiftelsens Miljøfyrtårn sine hjemmesider. Det er omtrent 15-20 energi/kraft selskaper som er miljøfyrtårn-sertifisert, alle i bransjekravet «kontorvirksomhet». Det var nødvendig å konsentrere seg om noen få energiselskaper som er Miljøfyrtårn, og på denne måten få frem mange nyanser og erfaringer ved å gå i dybden og være åpen for uventede forhold.

For å besvare problemstillingen om hvilken effekt en miljøfyrtårn-sertifisering har i et større helhetlig perspektiv, valgte jeg å intervjuere flere energirelaterte bedrifter med tanke på at deres kjernevirksomhet påvirker natur og samfunn i stor grad. Jeg hadde på forhånd bestemt meg for å foreta åtte-ti intervjuer av energirelaterte selskaper i Bodø, Trondheim og Oslo. Alt

avhengig av hvor mange jeg fant ut var nødvendig underveis i prosessen til å besvare forskningsspørsmålet.

Den 20. januar til 22. januar reiste jeg til Bodø hvor jeg gjennomførte intervjuer med Salten Kraftsamband AS og Bodø Energi AS. Her hadde jeg samtaler med personer som var ansvarlige for miljøfyrtårn-sertifiseringen ved sine respektive bedrifter:

- Salten Kraftsamband AS, Eliasbakken 7, 8205 Fauske
Tid: onsdag 21. januar kl. 13:30.
Intervjuet: Inge Pedersen og Hilde Hansen. Inge Pedersen er KHMS-sjef. KHMS avdelingen leverer tjenester innen etablering, koordinering og internt tilsyn innenfor områder som kvalitetsstyring / kvalitetssikring, HMS, beredskap og ytre miljø. Hilde Hansen arbeider i HR avdelingen.
- Bodø Energi AS, Energihuset, Jernbaneveien 85, Bodø,
Tid: torsdag 22. januar kl. 08:00
Intervjuet: Andre Svendsen. Kvalitetsleder

I Trondheim gjennomførte jeg også et møte med Statnett som er miljøfyrtårn-sertifisert:

- Statnett, Anne Martha Kvams veg 6.
Tid: onsdag 04. februar kl. 09:00
Intervjuet Wenche Johnsen Konsulent.

I utgangspunktet hadde jeg planlagt å intervju langt flere energirelaterte selskaper, men jeg erfarte raskt at det ikke hadde noen hensikt. Men jeg valgte i tillegg å gjennomføre et telefonintervju med Cultura Bank som driver med etisk og bærekraftig bankvirksomhet, for å høre om deres erfaringer. Fellesnevneren er at banken er også Miljøfyrtårnbedrift, og sertifisert innen bransjekravet «kontorvirksomhet». Finansbransjen er relevant i forhold til å bidra til en bærekraftig utvikling gjennom finansiering, og at pengestrømmen i stor grad også påvirker hvilket samfunn vi har. Mandag 09 februar kl. 16:15 gjennomførte jeg derfor i tillegg et telefonintervju med Cultura Bank, og intervjuet Stian Thorstenson.

I alle bedriftene intervjuet jeg personer som var ansvarlige for sertifiseringen. Deres roller i bedriften var relatert til HMS (helse, miljø og sikkerhet) og HR (human resources), ergo

arbeidsoppgaver knyttet til interne forhold og internt fokus. Jeg oppdaget tidlig, og stilte spørsmålstegn til om jeg intervjuet de rette personene i forhold til å belyse min problemstilling om Miljøfyrtårn er godt nok sett i et helhetlige perspektiv. Bedriftenes miljøgrupper er sammensatt i tråd med Miljøfyrtårns retningslinjer om at gruppen skal bestå av teknisk personell, eiendom, HMS ansvarlige og verneombud. Det på grunn av at miljøanalysen som kreves fra Miljøfyrtårn overordnet tar for seg nettopp bedriftens helse, miljø og sikkerhet (HMS), energibruk, avfalls- og utslippshåndtering. Alt dette er internt fokus, og det gjøres ingen vurdering av selskapenes formål, kjernevirksomhet og konsekvenser.

En potensiell «feilkilde» for at jeg ikke får frem eventuelle nye nyanser, er dermed at ikke alle relevante personer var tilstede. Man kan risikere at respondenten eller miljøgruppen kan sitt om sitt kunnskapsfelt (interne forhold), mens jeg er opptatt av helheten og ønsket også å få med informasjon om kjernevirksomheten og produktene de leverer. Optimalt burde det derfor i tillegg vært foretatt intervjuer med flere respondenter, men som har andre roller i den samme bedriften. Det stilles spørsmålstegn om det burde også vært med noen fra ledelsen, produksjon, innovasjon eller salgsansvarlige i miljøgruppen.

3.6 Intervju

Jeg ringte til de aktuelle bedriftene jeg hadde valgt meg ut, og avtalte møter med de som var ansvarlige for Miljøfyrtårn. Jeg reiste som sagt til Bodø hvor jeg intervjuet to bedrifter, samt en bedrift i min hjemby Trondheim. Jeg ønsket å oppsøke informantene fysisk på deres egne arbeidsplasser for å gjennomføre de åpne intervjuene. Det er kostnad- og tidskrevende, men forventes å gi oppgaven en vesentlig økt gyldighet og pålitelighet. Årsaken til at det forventes økt kvalitet på intervjuene når man intervjuer informantene på deres kjente omgivelser og ansikt til ansikt, er at personer ofte har lettere for å snakke og åpne seg. I tillegg forventes at de vil sette av mer tid til den tilreisende forskeren. Intervjuene var åpne og delvis strukturerte. Jeg ville være åpen med hensikten med intervjuet, da aktørene ansees som profesjonelle. Alternativet er telefon eller e-post intervju som vurderes å ikke vil gi den samme kvaliteten på datainnsamlingen. Det opplevde jeg med Cultura Bank som jeg valgte å telefon intervju for å bekrefte mine funn og trender fra de øvrige intervjuene. Det ble den korteste og minst informative samtalen sammenlignet med de øvrige tre.

3.6.1 Intervjuguide

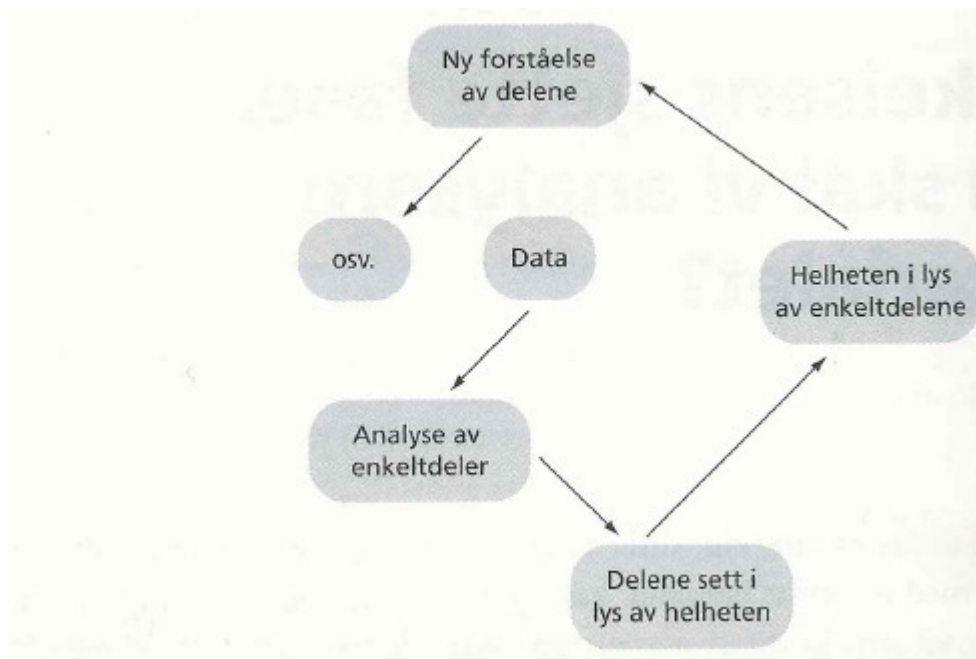
Forberedelse er viktig for et godt gjennomført intervju. Det ble derfor utarbeidet en overordnet intervjuguide for å få en oversikt, og for sikre at vi kom innom de temaene jeg hadde planlagt.

Innledningsvis presenterte jeg meg selv og bakgrunnen for intervjuet. I neste fase åpnet jeg for at respondenten presenterte bedriften, før jeg tok fatt på intervjuguiden. Det var også viktig å få nødvendig samtykke, da jeg brukte mobilen til å ta opp samtaler.

Jeg var godt forberedt med en intervjuguide på ca. 15 hovedspørsmål. Naturlig fulgte en del oppfølgingsspørsmål til intervjuobjektene underveis i samtaler. Ettersom jeg brukte en intervjuguide, hadde jeg på forhånd rettet meg inn mot spesifikke temaer som jeg ønsket å finne mer ut av.

3.7 Analyse av data

Etter å ha innsamlet rådata i en kvalitativ analyse, må datamaterialet forenkles og struktureres som innebærer en oppdeling av helheten i flere enkeltelementer. Gjennom å sammenstille intervjuene og andre dokumenter, avdekkes mønstre og man forsøker å finne spesielle avvik eller årsaker. Det er disse momentene og detaljer som kan gi ny innsikt i en situasjon eller fenomen. På den måten veksler den kvalitative analysen hele tiden mellom de enkelte detaljer og helheten. Denne vekslingen kalles ofte for hermeneutisk metode. (Jacobsen, 2013, s.185)

Figur 5: Den hermeneutiske spiral (Jacobsen, 2013, s.186)

Analyse av kvalitativ data innebærer tre faser: å beskrive, systematisere og kategorisere samt sammenbinde (Jacobsen, 2013 s.186.)

Beskrive

For det første må man beskrive det rådatamaterialet som er innhentet gjennom intervjuer eller observasjoner. Det innebærer å renskripe intervjuene (rådata). Tekstene er ofte uoversiktlig og stor. Da jeg var ferdig med de fire åpne intervjuene satt jeg igjen med mange timers lydopptak. Ettersom jeg gjennomførte intervjuene alene, opplevde jeg det som en absolutt nødvendighet med opptak av intervjuene. Det skyldtes flere årsaker. Ved at jeg fikk aksept for å ta opp samtalene av intervjuobjektene, kunne jeg konsentrere meg med å skape en god dialog, atmosfære og kontakt med den jeg intervjuet. Ingen reagerte eller hadde noe mer fokus på mobilen som tok opp samtalen, og det var heller ingen tekniske utfordringer knyttet til å gjøre opptak på mobilen. Jeg kunne etterpå gjennomgå intervjuene og transkribere disse, og sikre meg at jeg ikke hadde godt glipp av noen gode og vesentlige poeng og kommentarer. Jeg noterte i tillegg underveis i samtalen, gjerne vesentlige poeng som ble gjentatt og hvor intervjuobjektet var ekstra engasjert.

Kategorisere

Neste fase innebærer å redusere det uoversiktlige datamaterialet til et sett færre temaer, og forsøke å kategorisere disse. For at både intervjuene og sekundærdata skal kunne besvare forskningsspørsmålene, må man basert på den store informasjonsmengden redusere noe av kompleksiteten. Hensikten med å systematisere gjennom å danne kategorier er å forenkle de ulike data og strukturere for å få en oversikt. Det er også en forutsetning for at man skal kunne sammenligne de ulike tekstene (intervjuer, artikler, dokumenter) samt kunne formidle det man har funnet.

Den kvalitative tilnærmingen til datainnsamling kjennetegnes av åpenhet og man håper gjerne å finne uforutsette ting. Det innebærer at forskeren på forhånd i liten grad kan danne seg kategorier som data så skal passe inn i. Kategoriene skal springe ut fra innsamlet data i etterkant, og kategoriene bør være relevant i forhold til de data man har. Kategoriene skal også ha mening for andre enn de som deltar i undersøkelsen, og forskeren. Det medfører at kategoriene skal sjekkes mot data, annen teori/empiri og andre relevante aktører. Dette går direkte på kategoriens gyldighet (Jacobsen, 2013 s.193-194). Har man brukt en intervjuguide under intervjusituasjonen, har man dog ofte dannet seg noen tanker om kategorier på forhånd. Basert på innsamlet primær- og sekundærdata dannet jeg i etterkant fire kategorier som jeg vil presentere og utdype analyse kapitlet.

Etter at kategoriene er dannet, går man videre til å tilordne de enkelte data/utsagn fra intervjuene i en eller flere kategorier. Her tar man skrittet fra en analyse av den enkelte enhet til en analyse på tvers av enheter.

Sammenbinde

Neste fase er å koble sammen informasjonen og de ulike kategoriene, og si noe om sammenhengen mellom kategoriene, trekk ved den enkelte undersøkelsesenhets og trekk ved konteksten. (Jacobsen, 2013. s. 199) Til slutt må man finne likheter og ulikheter mellom enheter knyttet til de ulike kategoriene (Jacobsen, 2013 s.193)

Både den kvalitative analysen og studier av andre tekstdokumenter, vil være identisk med en tekstanalyse. Innhentet data har sjelden mening i seg selv.

3.8 Undersøkelsens kvalitet

Hver datainnsamlingsmetode har sine gyldighets- og pålitelighetsproblemer. I de kvalitative datainnsamlingsmetodene er gyldigheten viktig i forhold til troverdighet og overførbarhet. Det skilles gjerne mellom intern og ekstern gyldighet. Intern gyldighet handler om vi har beskrevet et fenomen på riktig måte og at det er dekning i våre data for de konklusjonene vi trekker. Den eksterne gyldigheten dreier som om i hvilken grad funnene fra en undersøkelse kan overføres og generaliseres. Kvalitative undersøkelser har til hensikt å forstå og utdype begreper og fenomener, ikke å slå fast hyppighet eller omfang av et fenomen.

Det andre viktige momentet er å vurdere om resultatene er pålitelige, eller om det er deler av undersøkelsen som har skapt de resultatene man har kommet fram til. I det ligger det en anerkjennelse om at undersøkelsesmetoden kan påvirke resultatet. Det kan for eksempel være intervjuerens adferd eller hvor intervjuet blir foretatt.

Den kvalitative tilnærmingens feilkilder kan være flere. Det kan stilles spørsmålstegn til om forskeren har intervjuet de de riktige personene (utvalg), og om de har åpnet seg og formidlet sann informasjon. Andre feilkilder kan være om forskerens kategorisering gjenspeiler data og om de sammenhengene og forklaringene en finner er reelle, eller om det er forskerens konstruksjoner (Jacobsen, 2013).

4.0 Empiri og analyse

4.1 Kvalitativ analyse

Neste fase i prosessen var å innhente primær – og sekundærdata, og analysere og tolke disse. I en kvalitativ tilnærming må man alltid være åpen for «overraskelser», og forhåpentligvis oppdager man uventede og interessante resultater underveis i for eksempel analysen. Det innebærer i praksis at i arbeidsprosessen jobber man kontinuerlig fram og tilbake i de ulike fasene i forskningsprosessen (Jacobsen, 2013).

Innhentet data har sjeldent mening i seg selv, og for at disse skal kunne besvare forskningsspørsmålet må de systematiseres og analyseres. Et hovedpoeng er å redusere all den

ulike informasjonen til en forenklet beskrivelse. I min undersøkelse foretar jeg en kvalitativ analyse ved hjelp av å innhente primærdata gjennom intervju av energirelaterte selskaper samt bruk av sekundærdata. I neste avsnitt presenteres de tre selskapene som ble intervjuet. Jeg anser det som viktig å bli kjent med virksomhetene før analysen, da det er relevant i forhold til å kunne besvare problemstillingen om miljøfyrtårn-sertifisering av disse er godt nok sett i et bærekraftig perspektiv.

4.2 Presentasjon av bedriftene

Salten Kraftsamband AS

Salten Kraftsamband (SKS) er Nord-Norges nest største kraftprodusent (etter Statkraft), med en gjennomsnittlig årsproduksjon på 1900 GWh fra 12 kraftverk i regionen. SKS er en betydelig aktør innen engroshandel av kraft samt energiforvaltning, og dessuten en av Nord-Norges største kraftleverandører i sluttbrukermarkedet. Selskapet er eid av Salten kommunene i tillegg til Dong Energy som har kjøpt opp andeler fra kommunene. Største eier er Bodø Kommune (47,7%). Morselskapet i SKS-konsernet er Salten Kraftsamband som har syv datterselskap innen energi og kraftvirksomhet:

- *SKS Produksjon AS*: Produserer fornybar energi fra 12 vannkraftverk i Nordland fylke.
- *SKS Kraftsalg AS*: Tilbyr ulike produkter og tjenester innen kraftsalg og omsetning. Ifølge styrets årsberetning har forvaltningsavdelingen hatt stor aktivitet på kjøp og salg av el sertifikater for både kraftprodusenter og omsetningsselskaper.
- *SKS Eiendom AS*: Eiendomsselskap med eierinteresser i flere nord-norske selskaper.
- *Rødøy-Lurøy Kraftverk AS*: Kystverk som dekker Rødøy, Lurøy og Træna på Helgeland.
- *Fram Kraftentreprenør AS* (51% eid av SKS Eiendom AS og 49% av Troms Kraft Entreprenør AS): Tilbyr leveranser innen fjordspenn, luftlinjer, kabel og stasjonsanlegg.
- *Sjøfossen Entreprenør AS*: Leverandør av tjenester innenfor drift og vedlikehold.
- *Sjøfossen Energi AS*: Produserer fornybar energi fra fem vannkraftverk i Nordland fylke.

(<https://www.sks.no/>)

De to selskapene som er sertifisert av Stiftelsen Miljøfyrtårn per i dag er morselskapet Salten Kraftsamband AS og SKS Kraftsalg AS. De ble miljøsertifisert i 2010, og re-sertifisert i 2013. Ifølge både årsberetningen og informantene er årsaken til at SKS Produksjon AS og Rødøy-Lurøy Kraftverk AS ikke er blitt sertifisert, at Stiftelsen Miljøfyrtårn har ikke utarbeidet miljøstandarder for energiproduksjonsselskap.

Ettersom produksjonsselskapene ikke ble sertifisert var min første tanke dermed at Miljøfyrtårn gjør refleksjoner rundt konsekvensene av bedriftenes kjernevirksomhet. Man kunne anta at Miljøfyrtårn i dette tilfellet satte en begrensning på grunn av virksomheten, og valgte å ikke sertifisere disse to kraftprodusentene da de ikke har egen standard for produksjonsselskap. (De kunne jo blitt sertifisert i bransjen «kontorvirksomhet» hvor man plasserer mange ulike typer virksomheter). Men en annen årsak kan være at de ikke ble sertifisert på grunn av at stiftelsen ikke har standarder for de fysiske produksjonslokalene. Det vil si det er dermed fortsatt ikke foretatt noen konsekvensanalyse av bedriftenes kjernevirksomhet. Videre stilles det spørsmålsteget til at de i så fall kan sertifisere morselskapet Salten Kraftsamband AS. For Salten Kraftsamband er kun et administrasjonsselskap som eier datterselskapene, og det blir dermed litt motstridende at morselskapet (som eier døtre) kan sertifiseres, men ikke dets døtre som driver kraftproduksjon.

Bodø Energi AS

Bodø energi AS er et energiselskap som eies 100% av Bodø Kommune. Konsernets hovedvirksomheter er innenfor infrastruktur, og omfatter distribusjon og salg av elektrisk kraft, utleie av fibernett og distribusjon og salg av fjernvarme. Konsernet driver også med entreprenørvirksomhet og tilsyn av elektriske anlegg og nett. I tillegg har selskapet betydelige investeringer i andre aksjer og andeler. Morselskapet er Bodø Energi og har fem datterselskap:

- *Nordlandsnett AS (eies 95 %):* Selskapet eier distribusjonsnettet for elektrisk kraft i Bodø, Beiarn og Gildeskål. I 2013 ble det levert ca. 920,7 GWh energi gjennom dette nettet. Nettvirksomhet (monopol) omfatter nettforvaltning, driftskontroll, nettdokumentasjon, planlegging, bestilling og kundeservice. Selskapet blir underlagt strenge rammer for prissetting. NVE regulerer denne prissettingen slik at nettet blir driftet, utnyttet og utviklet på en samfunnsmessig rasjonell og effektiv måte. NVE fastsetter inntektsrammene slik at inntekten over tid skal dekke kostnadene ved drift

og avskrivning av nettet, samt gi en rimelig avkastning på investert kapital gitt effektiv drift.

- *BE Energimontasje AS (100 %)*: Leverandør av tjenester for infrastruktur innen elkraft, telecom, målerdata og belysning.
- *BE Kraftsalg AS (100 %)*: Selskapet foretar kjøp, forvaltning og salg av ulike kraftkontrakter i de etablerte kraftmarkeder, og salg av kraft til sluttbrukermarkedet. Kraft handles fra SKS AS og NordPool. Sommeren 2013 kjørte BE Kraftsalg AS en ny «bodøenergi-kampanje». Det innebar at ungdommer som hadde sommerjobb gikk ut i lokalsamfunnet og bidro med aktiviteter for å gi mening til begrepet å ha «bodøenergi» (kortreist energi).
- *BE Varme AS (100 %)*: Satsning mot fjernvarme med basis i forbrenningsanlegg. Selskapet har i 2013 jobbet med å planlegge et bioanlegg på en kjøpt tomt på Rønvikjordene for å bygge et konsentrert fjernvarmeanlegg. Etablering av bioanlegg som gir fjernvarme til byen, vil alene gjøre at Bodø Kommune når sitt mål om reduksjon av klimagassutslipp.
- *Nordland Elsikkerhet AS (76 %)*: Drive tilsyn i tråd med gjeldende el-forskrifter.

(http://www.bodoenergikonsern.no/?ac_id=175)

Morselskapet samt alle fem døtre er alle miljøfyrtårn-sertifisert. Alle er sertifisert via bransje kravet «kontorvirksomhet», unntatt BE Energimontasje som er sertifisert i bransjekravet elektro entreprenør. Konsernet er ikke egen kraftprodusent.

Konsernet har uttalt følgende i sin strategi: «Gjennom fokus på miljø og klima i den daglige drift, skal vi bidra til at Norge når klimamålene sine» (Årsberetningen, årsregnskapet 2013)

Statnett

Statnett SF eies av staten ved Olje - og energidepartementet. Statnett har ansvaret for å holde det norske kraftsystemet i balanse, og har den overordnede fysiske styringen og kontrollen av landets kraftsystem. Foretaket drifter ca 11 000 km med høyspentlinjer, og 150 stasjoner over hele landet. Statnetts virksomheter spredt rundt i hele Norge i tillegg til internasjonalt samarbeid om kabler til utlandet (<http://www.statnett.no/>).

Kraftsystemet gjør at vi kan bruke strøm og ta i bruk ny teknologi, og kraftlinjene bidrar til å løse klimautfordringer ved å frakte energi uten utslipp av CO₂. Foretaket «operer i spenningsfeltet mellom viktige interesser knyttet til lokalt miljø- og landskapsvern, globale miljøhensyn, forsyningssikkerhet og økonomi». Statnett har en visjon om null skader på mennesker, miljø og samfunn. (<http://www.statnett.no/Samfunnsoppdrag/Miljo/>).

Enhetene Statnett SF hovedkontor i Oslo, samt Statnett SF Midt-Norge, Statnett SF Nord-Norge og Statnett SF Trondheim er miljøfyrtårn-sertifiserte. Statnett er også sertifisert iht kvalitetsstandardene NS-EN ISO 14001:2004 (miljøstyring) og PAS 55-1: 2008 (anleggsforvaltning). ISO 14001 stiller som kjent krav om prosesser og verktøy som skal være på plass i selskapets miljøstyring, og er basert på prinsippet om kontinuerlig forbedring. Sertifiseringen forutsetter at Statnett til enhver tid har en aktiv miljøpolitikk, samt setter mål for og overvåker sin påvirkning på det ytre miljøet. Disse målene tar utgangspunkt i risikovurderinger på de områder Statnett påvirker miljøet gjennom sine utviklings- og driftsaktiviteter. (<http://www.statnett.no/Om-Statnett/Standarder-og-sertifiseringer/>)

Statnett er ansvarlig for driften av det elektroniske elsertifikat registeret i Norge.

4.3 Resultater og funn basert på primærdata

I dette kapittelet vil jeg forsøke å kartlegge hvordan innsamlet primærdata kan bidra til å gi oss svar på problemstillingen om miljøfyrtårn-sertifisering er en god nok tilpasning til en bærekraftig utvikling. Det er vanskelig å finne en konkret modell for hvordan rådata skal tolkes slik at man ender opp med en god konklusjon. Forskerens personlige stil og løsninger legger føringer for hvordan rådata analyseres og tolkes (Grenness, 1997, s.165). Uansett kommer man ikke bort ifra at man må være systematisk og sammenstille de forskjellige intervjuene. Basert på dette begynte jeg analysen av primærdata ved å lese igjennom de transkriberte intervjuene flere ganger slik at jeg kunne danne meg et helhetsinntrykk av innsamlet datamateriale.

Etter at jeg hadde fått en tilfredsstillende oversikt over primærdata, samt innhentet annen relevant sekundærdata og dokumenter, startet kategoriseringen. Med bakgrunn i innhentet data sett i forhold til de tre forskningsspørsmålene jeg hadde utarbeidet for å kunne besvare

problemstillingen min, dannet jeg fire kategorier/temaer som analysen av primærdata ble inndelt i. Den første kategorien inneholder en enkel analyse av bakgrunnen og bedriftenes motivasjon for miljøfyrtårn-sertifisering. Dette med tanke på hvor er de i forhold til bærekraftig utvikling og samfunnsansvar. Kategori to innebærer å avdekke hva sertifiseringen faktisk reelt medfører. I den tredje kategorien analyseres konsekvensene av en miljøfyrtårn-sertifisering sett i et helhetlig perspektiv for samfunnet. Det jeg ønsker å kartlegge i fjerde og siste kategori er hvilke forbedringer og utviklingsmuligheter informantene mente Miljøfyrtårn kan ha.

Alle brukte «sitater» i dette kapittelet er direkte gjengitt fra intervju.

4.1.1 Bakgrunnen til at bedriftene Miljøfyrtårn sertifiserte seg

Bakgrunn

Statnett (statseid) ble pålagt å sertifisere seg fra hovedkontoret i Oslo for tre år siden når selskapet bygget et nytt kontorbygg i Trondheim. Statnett har i tillegg sertifisert virksomhetene sine på Sunndalsøra og Alta fordi her har de kontorbygg, resten er trafostasjoner rundt om i landet. Kostnader og lønnsomhet ble det ikke tenkt så mye på, sannsynligvis fordi Statnett er en statlig bedrift som ønsker å sende ut signaler om miljøfokus enn å vurdere kostnadene rundt en miljøfyrtårn-sertifisering. Bodø Energi ble sertifisert før intervjuobjektet ble ansatt, men respondenten antok at Bodø Kommune som er 100% eier presset på også hos dette selskapet. Videre ble det gjort for å få en grønnere profil, og for å få et dokument på det. Selskapet holder til i Energihuset, Bodøs mest energieffektive hus. At sertifiseringen i tillegg kan medføre kostnadsbesparelser og økt lønnsomhet, gjør det ifølge respondenten lettere å få igjennom tiltak. Salten Kraftsamband hadde fokus på HMS og miljøfokus, og sertifiserte seg i 2010. De opplevde i tillegg at det ble etterspurt fra kundene sine, samt de mistet også en stor offentlig kontrakt fordi de ikke kunne vise til noen formell sertifikat.

Miljøfyrtårn kontra ISO serien

Med tanke på bærekraftig utvikling i problemstillingen og behovet for en helhetlig tankegang, valgte jeg også å stille spørsmål til årsaken til at bedriftene valgte Miljøfyrtårn, kontra sertifisering iht ISO-standardene. ISO 14000 er som kjent standarden for miljøstyring og ISO 26000 omhandler samfunnsansvar. Et selskap sa at «veien fram var kortere i Miljøfyrtårn enn

ISO» og et annet «miljøfyrtårn-sertifiseringen er første steget». Generelt ga alle tre selskapene uttrykk for at Miljøfyrtårn har et litt mindre omfang, og at det var mer gjennomførbart og enkelt. Statnett på sin side er både Miljøfyrtårnbedrift og ISO. Et annet moment som gikk igjen var at Miljøfyrtårn var mer kjent, og at man enkelt tok kontakt med en konsulent i kommunen.

4.1.2 Endringer Miljøfyrtårn sertifisering medførte

Alle bedriftene mente at de hadde mange prosedyrer og «stell i orden» allerede før sertifiseringen, og et miljøfokus uansett. Det ene intervjuobjektet uttrykte at «i underbevisstheten gjort det, men nå fått det inn i former». Bedriftene opplevde generelt at det hadde god og størst effekt under den første sertifiseringen da flest nye tiltak ble gjennomført. Alle selskapene er sertifisert innen bransjen «kontorvirksomhet» hvor kravene som stilles tidligere er beskrevet i teorikapittelet. I tillegg stilles det krav til alle bransjene. Informantene trakk selv fram underveis i samtalene følgende endringer sertifiseringen medførte på de områdene Miljøfyrtårn stiller krav:

Innkjøp

To selskap nevnte spesifikt at som følge av miljøfyrtårn-sertifiseringen hadde det kommet inn punkt om miljøvurdering og miljøfokus i innkjøpsveilederen som tidligere ikke hadde vært der. Det innebar bl.a. at de måtte stille krav til underleverandørene sine, og at de måtte ha en oversikt over produktene som man tok inn.

Transport

Alle tre virksomhetene nevnte at de hadde mye fokus på å få ned transport og transportkostnadene. Et selskap nevnte også at de ikke hadde hatt miljøfokus i transportplanen, og utarbeidet derfor en ny. Sertifiseringen hadde også medført konsekvenser for bilbruken. Salten Kraftsamband hadde eksempelvis et registreringssystem med samkjøring, og man ble oppfordret til å ta tog til Bodø. Det hadde medført til redusert bilbruk i konsernet. Bodø Energi hadde også innført elektronisk kjørebok, som medførte at de brukte 20-30% mindre drivstoff. Bodø Energi har også forsøkt å få busstopp utenfor Energihuset samt ordnet med sykkelstativ. Statnett har også hatt mye fokus på reiser, og et av de mest positive tiltakene de har gjort er å begrense reisingen til hovedkontoret som ligger i Oslo.

System

Det har vært en stor teknologisk utvikling de siste år som man har i tillegg har fått god hjelp av. Salten Kraftsamband har begynt å ta i bruk webinar – i stedet for seminar – hvor man slipper fysisk å møte opp. Bodø Energi trakk fram at de hadde innført Lync (bedriftstelefonti og video) til samtlige ansatte, det sparte de for mye transportering, transportkostnader samt inkluderer de ansatte utenom hovedkontoret på en helt annen måte. Det hadde ikke vært et direkte krav under sertifiseringen, men kommet som et årlig tiltak i etterkant.

Ansatte

Alle fortalte at fokuset internt mot den enkelte ansatte har økt. Det er en generell oppfordring til de ansatte å tenke miljø. Salten Kraftsamband hadde laget en intern tiltaksliste med generell oppfordring til de ansatte om for eksempel samkjøring og dobbeltsidig utskrift. «Smørbrøddliste på intranett» hadde et annet selskap laget seg.

Energi

Strømsparing og temperaturstyring er konkrete tiltak etter miljøfyrtårn-sertifiseringen hos Salten Kraftsamband. Bodø Energi holder til Energihuset, det mest energivennlige huset i Bodø. Respondenten regnet med de hadde alt på plass på forkant, og ingen vesentlige tiltak ble gjort her. Det samme vil jeg anta er tilfellet med Statnett SF i Trondheim, da de bygde et helt nytt passivbygg for tre år siden.

Interne kontrollsystem

Hos Bodø Energi var sertifiseringen blant annet med på å trigge deres interne kontrollsystem som system. Det er også med på valg av bil, og når sertifiseringen «går hånd i hanske med økonomi» er det enklere å innføre.

Avfall

Intervjuobjektet hos Statnett fortalte at de hadde alt på plass før miljøfyrtårn-sertifiseringen, det var kun små tilpasninger som skulle til. «Er nok andre du kan intervju som har mer problemer enn det vi har». At de hadde ting i orden gjenspeiles i svaret på hvilket konkret tiltak miljøfyrtårn-sertifiseringen medførte som ga den største forandringen for de rundt henne; nemlig at de tok bort posen fra søpla inne på kontorene. Det var for øvrig et tiltak som også ble nevnt gjennomført hos et annet selskap. Alle trakk frem at de hadde fokus på avfallssortering. Bodø Energi nevnte at pappkrusene ble fjernet. Hos Statnett ble det innført

papirfrie fredager og follow-me printen. Mange av Statnetts maler og tiltak kommer fra hovedkontoret som er sertifisert.

Arbeidsmiljø

Ingen av bedriftene trakk fram at miljøfyrtårn-sertifiseringen medførte noen vesentlige endringer på arbeidsmiljøsidene. Der følte alle at de hadde mye på plass. Ingen sa noe om arbeidsmiljøforhold som vernerunder, medarbeidersamtaler eller fysisk trening, så det kan man konkludere med at de fleste hadde i orden før sertifiseringen.

Oppsummering

Informantene mente at de hadde mange prosedyrer, og et miljøfokus allerede før sertifiseringen. Men sertifiseringen medførte at de fikk definert og satt ting ned på papiret. Sertifiseringen medførte i tillegg noen konkrete endringer, og hadde noe effekt. To selskap trakk fram at det ble inkludert punkt om miljøvurdering og miljøfokus i innkjøpsveilederen. Med tanke på dominoeffekten ved at det stilles krav til underleverandører, er det svært positivt at en miljøfyrtårn-sertifisering kan føre til endringer også videre ut i nettverket. Selskapene trakk også fram at det medførte endringer innenfor møter og mindre transport. Hos Salten Kraftsamband ble det flere ganger nevnt at selv om ikke alle deres datterselskap var miljøfyrtårn, er «alle tiltak som blir gjennomført i forbindelse med miljøfyrtårn-sertifiseringen gjelder alle selskap selv om de ikke er sertifisert». Sertifiseringen medfører dermed positive endringer utover bare i miljøfyrtårnbedriftene.

4.1.3 I et helhetlig perspektiv

I denne kategorien ønsket jeg å analysere miljøfyrtårn-sertifiseringen av de energirelaterte virksomhetene i et helhetlig perspektiv som er nødvendig i forhold til en bærekraftig utvikling. I intervjuene når jeg stilte spørsmål til i hvor stor grad og på hvilken måte deres kjernevirksomhet påvirker miljøet og samfunnet, opplevde jeg at informanten ikke forstod hva jeg spurte etter. «Hva tenkte du på der?» - fikk jeg i spørsmål tilbake.

Jeg erfarte raskt at det var vanskelig å få innhentet relevant data knyttet til problemstillingen. De miljøfyrtårnansvarlige i bedriftene hadde ikke et eksternt fokus, og helhetstankegangen hvor det inkluderes konsekvenser som følge av hva virksomheten faktisk driver med, var ikke til stede. Dette vil jeg anta kan skyldes to hoved forhold:

- Intervjuobjektene som var ansvarlige for sertifiseringen hadde arbeidsoppgaver som stort sett er internt rettet (HMS/HR).
- Intervjuobjektene hadde forventninger om å bli intervjuet om elementer rundt miljøfyrtårn-sertifiseringen, og deres erfaringer knyttet til dette. Miljøfyrtårn har som tidligere redegjort for, kun fokus på interne forhold som de stiller krav til. På spørsmålene som omhandlet konsekvenser av virksomhetens faktiske drift, opplevde jeg at respondentene ikke forstod meningen med disse i miljøfyrtårnsammenheng. Hvorfor skulle intervjuobjektene ha et eksternt fokus, og se utover de interne forhold når Miljøfyrtårn ikke har det?

Naturlig nok var deres fokus på det interne og på kravene og bransjekravene som Miljøfyrtårn hadde satt, og som er deres daglige fokus og arbeidsoppgaver. Jeg oppfattet det slik at Miljøfyrtårn stiller ingen spørsmål eller krav til virksomhetens kjernevirksomhet eller formål, og dets konsekvenser. Den ene respondenten sa: «Kan ikke huske at det var noe fokus på det fra Miljøfyrtårn sin side. Bransjestandardene som var satte fokuset» I de neste avsnittene presenteres det intervjuobjektene selv fortalte om kjernevirksomheten deres med tanke på eksterne konsekvenser, og som ikke har vært noe tema hos Miljøfyrtårn.

Salten Kraftsamband

Salten Kraftsamband fortalte at de selger kraft som er fornybar, og med opprinnelsesgarantier. Men det var ikke noe tema i miljøfyrtårn-sertifiseringen. Opprinnelsesgaranti betyr at kraften sikrer at 20 w og 100% er fra Nord Norge. Konsernet Salten Kraftsamband produserer stort sett all kraft selv fra vannkraftverk, altså kun fornybar energi. I de tider det er for lite produksjon selv, kan «vi risikere å importere fra Europa, for eksempel kull».

Bodø Energi AS

Jeg fikk informanten innledningsvis i intervjuet til å fortelle om Bodø Energi, og ba han trekke fram miljøperspektivet til konsernet. Han fortalte at BE Varme reklamerer veldig med at Bodø kommune er pålagt til at en viss prosent går på fornybar energi, og uten fjernvarme biten er det umulig å nå det målet. I prinsippet mener de at de er 100% fornybar der, og så godt som null utslipp når ferdig. Nordlandsnett AS er ren distributør av strøm. Selskapet opererer i en overskuddsregion hva gjelder vannkraft. Men på kaldeste toppene må de også importere som likt med andre fra Europa, men det er ikke noe «vi har rapportert inn i forbindelse med miljøfyrtårnbiten i alle fall». Informanten fortalte at de er god på

kildesortering, og at de har stort fokus på kjemiske stoffer og fjerne risikofylte stoffer. De jobber kontinuerlig med å finne stoffer som er mer miljøvennlig. Om det var som følge av sertifiseringen var vanskelig å si, men det er med å påvirke sa informanten. Han fortalte også at Bodø Energi forsøker å tenke nytt, og trakk fram en stor miljøsatsing de hadde med Mooving City – leasing av el-biler. Men på grunn av tekniske utfordringer og trøbbel med bilene, så ble satsingen avsluttet i 2012.

Statnett

Informanten fortalte at de er veldig opptatt av miljøet i denne bransjen. De driver med linjeutbygging som medfører inngrep i naturen når de trekker høyspentledninger og bygger trafostasjoner, og disse setter varige spor etter seg. Følgelig har det vært noen konfrontasjoner rundt om i landet. Statnett er bevisst med minst mulig inngrep, men noen må til; «alle vil jo at det skal lys i lypæra».

4.1.4 Utviklings potensialer

I denne siste kategorien analyseres, basert på intervjuene, hvilke forbedringer og utviklingsmuligheter en miljøfyrtårn-sertifisering kan ha.

Effekt

Bodø Energi syntes det hadde en god effekt i starten. Effekten var god når man jobbet med å finne tiltak, og hente ut tall som de kunne sammenligne seg med år etter år. Men informanten sa at: «Føler at treffer oss ikke helt i forhold til bransje kanskje» ettersom de holdt til i Energihuset som er Bodøs mest energieffektive hus. Informanten syntes at det er en «fin start» til å begynne å tenke på miljø, men etter hvert oppleves det som litt lite fleksibelt og det medfører at de ikke strekker seg videre. Hvis han skulle ønsket noe, så var det at det «skulle blitt litt mer vassere på det som treffer oss mer». Han nevnte videre at det kunne stilles mer krav til tall som er aktuelt for dem, og da trakk han spesifikt frem kjemiske stoffer. Salten Kraftsamband mente også at miljøfyrtårn-sertifiseringen har hatt effekt. Informantene mente det hadde vært lønnsomt i forhold til blant annet kostnadsbesparing. Det «bør være litt krav», og «selv sertifiseringen måtte vel være såpass» var tilbakemeldingen. Respondentene mente dog at på mange områder gjorde de det som det ble stilt krav om allerede, men man måtte definere og skrive noen rutiner som de ikke hadde fra før. Selv prosessen opplevdes som en «gjørejobb». En respondent fortalte at det var mer krevende å få informasjonen videre ut

internt i organisasjonen. Et innspill fra Salten Kraftsamband var å stille krav der effektene er størst i stedet. Det var irriterende å rapportere på f.eks. papir, ta med det som er relevant i stedet. Informanten på Statnett opplevde miljøfyrtårn-sertifiseringen som positivt «Vi engasjerer flere, og det blir jo et samtaleemne». Noen var negative i bedriften, men folk blir mer bevisst og godtar det.

I forhold til ISO

Informanten i Bodø Energi mente at det er unødvendig å bli en konkurrent til ISO. ISO er en internasjonal standard, og man bør derfor ikke legge seg for tett opp imot den da vil det fort bli irrelevant. Selskapet er på vei inn i en re-sertifisering av Miljøfyrtårn. Det syntes han var greit, ettersom det er hele tiden en kamp om hva man skal prioritere, og sertifiseringen gjorde at de ikke glemte og holdt fokus. Konsernet Salten Kraftsamband på sin side har ny leder, som må få oversikt og vurdere fremtidige sertifiseringer. Selskapet skal re-sertifiseres neste gang i 2016. Den ene respondenten fortalte at Salten Kraftsamband nok ønsker å opprettholde der de er sertifisert og vurdere sertifisering av flere, samt en vurdering av ISO er også aktuelt. ISO går som kjent på kvalitet og informanten mente at de har systemet for kvalitet, og at ISO kanskje er mer riktig for dem. Statnett SF Trondheim på sin side er både miljøfyrtårnbedrift samt Statnett samlet er ISO sertifisert.

Rapportering

Informanten hos Bodø Energi syntes miljøfyrtårnportalen var et greit rapporteringsverktøy. Det var dog vanskelig i rapporteringen å skille mellom hvert selskap. Salten Kraftsamband trakk også fram selve rapporteringen som en utfordring. Rapporteringen er ikke tilpasset en miksfunksjon som et konsern er, og det var utfordrende å få rapportene så korrekt som mulig. Rapporteringen var lite fleksibelt, og tilbakemeldingen fra Salten Kraftsamband var at de brukte mye energi på å finne ut hvordan man skulle dele opp forbruk riktig slik at rapportere ble mest mulig korrekt. De opplevde videre at de rapporterte på en del som de ikke syntes var relevant. Men har erfart at rapporten er blitt bedre og forenklet, og åpnet for mer nyanser.

Begge energiselskapene nevnte spesifikt at «sammenligner oss med oss selv», og «måle likt hvert år» er viktigst.

Flere momenter i sertifiseringen

Da jeg spurte om det hadde blitt for komplisert å inkludere flere momenter i sertifiseringen var informanten hos Bodø Energi usikker på hva jeg tenkte på. På mitt forslag om å trekke inn eksterne momenter også, kommenterte han det ville vært usikkert og vanskelig å måle. Salten Kraftsamband trakk fram poenget med at miljøfyrtårn-sertifiseringen går jo på miljøet, og at man skulle vært sertifisert på det de driver med – nemlig vannkraft. Informanten trakk selv frem at de har opprinnelsesgarantier, men det har ikke vært noe tema. Informanten hos Statnett syntes det hadde blitt for mye å inkludert flere momenter i sertifiseringen, da den ytre driften favner så mye og er så spredt.

4.1.5 Konklusjon basert på primærdata

Intervjuene var delvis strukturerte ettersom jeg brukte en intervjuguide, men meget åpne med runde spørsmål som ga rom for forskjellige svar. Det medførte at ovennevnte datafunn i stor grad, er utsagn som er det første intervjuobjektene kom på og er på overordnet nivå. Hvis man hadde foretatt oppfølgingsintervjuer med mer spesifikke spørsmål med tanke på konkrete endringer som miljøfyrtårn-sertifiseringen medførte, vil jeg anta at informantene hadde kommet opp med mange tiltak som ikke ble trukket frem i første intervjurunde.

Jeg sitter også igjen med en følelse at jeg intervjuet feil, eller ikke nok personer med ulike fagbakgrunn for å få belyst problemstillingen. Jeg intervjuet riktignok de ansvarlige for miljøfyrtårn-sertifiseringen i alle bedriftene, men de hadde interne roller (HMS arbeid). For å oppnå kjennskap til bedriftenes kjernevirksomhet og et totalt bilde, burde intervjuene optimalt inkludert også øvrige fagpersoner fra virksomheten.

Bakgrunnen, og en viktig årsak til at to av bedriftene valgte å sertifiseres gjennom Stiftelsen Miljøfyrtårn var deres statlige/kommunale eierskap. Motivasjonen bak for alle bedriftene var at de ønsket å få et dokument på at de tenker på miljøet, og for to var også lønnsomhet i tillegg et moment. Miljøfyrtårn ble valgt da mindre omfang, samt mer kjent og enklere gjennomførbart enn ISO.

Når det gjelder endringer som miljøfyrtårn-sertifiseringen medførte, ga flere av respondentene uttrykk for at de hadde mye på plass allerede før sertifiseringen. Men flere opplevde likevel at spesielt den første sertifiseringen hadde en positiv effekt. Rapporteringsverktøyet gir de

mulighet til å sammenligne seg med seg selv, men noen ga uttrykk for at det var lite fleksibelt. Økt fleksibelt kan gi rom for at bedriftene tenker nytt og strekker seg videre. Den første sertifiseringen medførte noen konkrete endringer, som punkt om miljø i innkjøpsveilederen, og mindre transport og reiser.

En sertifisering kan også ha positive ringvirkninger utover kun det sertifiserte selskapet, da de igjen stiller krav til sine interessenter og underleverandører. I tillegg kan sertifisering av et morselskap, bidra til at morselskapet stiller de samme krav som Miljøfyrtårn gjør til alle sine døtre igjen selv om de ikke er sertifisert. Dominoeffekten som en miljøfyrtårnsertifisering bidrar til finner jeg meget positiv. Det er sannsynligvis en årsak til at Stiftelsen Miljøfyrtårn har vokst kraftig de siste årene, og fått bidratt til å satt miljøstyring på agendaen hos mange norske bedrifter.

Jeg oppfatter det dog slik at Miljøfyrtårn stiller ingen spørsmål eller krav til virksomhetens kjernevirksomhet, formål eller konsekvenser av dets drift. Det medførte at også informantene heller ikke hadde fokus på det. Hovedkonklusjonen basert på intervjuene var at alle tiltakene informantene nevnte som ble gjennomført som følge av kravene Stiftelsen Miljøfyrtårn stilte, var av intern karakter.

Ingen av intervjuene belyste godt nok helhetstankegangen om samspillet mellom økonomi, natur og kultur som er grunnlaget for en bærekraftig utvikling. Fokuset var i all hovedsak internt rettet innover i bedriften, og omhandlet i stor grad den fysiske lokalisasjonen. Jeg valgte derfor å ikke gjøre flere intervjuer. Basert på denne erfaringen valgte jeg å vektlegge sekundærdata i langt større grad enn opprinnelig tenkt.

4.4 Cultura Bank

Oppgavens hovedfokus er rettet mot virksomheter innen energibransjen, og leseren kan derfor undres hvorfor jeg har valgt å trekke Cultura Bank inn i drøftelsen. Årsaken var at etter tre intervjuer med energirelaterte selskaper, opplevde jeg at det ikke kom opp noe nytt i forhold til å få svar på problemstillingen. For å få bekreftet mitt inntrykk om manglende helhetstankegang, valgte jeg derfor å intervjuer en virksomhet i en helt annen bransje. Valget

falt på Cultura Bank, hvor fellesnevneren med de øvrige selskapene er at det også er miljøfyrtårn-sertifisert innen kontorkravet.

Årsaken til at jeg valgte nettopp denne bedriften er at Cultura Bank er et eksempel på en bank som følger prinsippene for social banking eller økologisk økonomi. Cultura Bank er en norsk sparebank med 17 ansatte og en forvaltningskapital på ca. kr 550 millioner. Bankens kjerneaktivitet skiller seg ut ved at de ser finans og penger som et nødvendig verktøy for å skape en sunn utvikling i økonomien og i samfunnet, og maksimering av overskudd er ikke et mål i seg selv. Bankvirksomheten handler ikke om å få penger til å bli enda flere penger, men de er opptatt av pengenes virkning i samfunnet. Bankens kjerneaktivitet er å finansiere bærekraftige virksomheter som tar hensyn til natur, miljø og mennesker. Bankens formål og virksomhet, vurderes å ha langt større positive ringvirkninger med tanke på natur og miljø sett i forhold til interne tiltak på bygg og intern drift. Banken har dog en målsetning om å betale et rimelig og stabilt utbytte til eierne av bankens egenkapitalbevis, og at driften går med overskudd er en nødvendig forutsetning for å realisere bankens overordnede mål. Alle utlån er dekket av innskudd fra kunder

Ifølge styrets årsberetning for 2014 kan hovedprinsippene for bankens virksomhet sammenfattes slik:

- **Bærekraft:** I utlånsvirksomheten legges stor vekt på prosjektenes sosiale og miljømessige effekter, i tillegg til en ordinær vurdering av sikkerhet og prosjektøkonomi.
- **Transparens:** Med samtykke fra låntakerne offentliggjør banken en oversikt over utlånsprosjekter, slik at innskyterne også skal kunne se hva pengene deres blir brukt til.
- **Bevisstgjøring gjennom informasjon:** For å oppfylle formålsparagrafens intensjon om å arbeide for å bevisstgjøre bankens holdninger til penger og økonomi, brukes det løpende ressurser på informasjons – og utviklingsarbeid.

(Årsberetningen 2014, Cultura Bank)

Cultura Banks utlånsprosjekter er mange. Det omfatter blant annet bærekraftig mat, og banken har for eksempel gitt utlån til Godt Brød som baker økologisk brød. De finansierer tiltak som bidrar til et bedre miljø som Aktivhus, Bellona og Bilkollektivet for å nevne noen.

Mange av utlånene går også til økologisk gårdsdrift, som til Nyhusgården som er under omlegging til økologisk drift. Banken er opptatt av mangfoldig kultur, og har gitt lån innenfor kunst, musikk, dans, teater og andre kulturprosjekter som for eksempel til gallerier. Av totale boliglån utgjør lån til miljøbygg ca. 25% (<https://www.cultura.no/>).

Cultura Bank har nedfelt et verdisyn i stiftelsesdokumentet som danner basis for driften. Cultura Bank har et verdigrunnlag som innebærer at produksjon og forbruk skal ta hensyn til mennesket, naturen og miljøet. Det innebærer også at det enkelte mennesket må få anledning til å utvikle sine individuelle evner og derved bidra til et bedre samfunn, samt alle mennesker har like stor verdi og må få tilgang til et verdig sosialt liv.

Informanten hos Cultura Bank uttalte at utgangspunktet for at de valgte miljøfyrtårn-sertifisering var at de tenkte mye på miljøet, og ønsket å vise det til andre. Informanten trakk selv fram at tiltak som de begynte med som følge av sertifiseringen var å måle ting og regulere varme. Banken som er en liten bedrift, opplever det nå som vanskelig å finne flere tiltak, som da innebærer lite videreutvikling. Informanten snakket en del om sykefravær, og fortalte at hvis en ansatt ble langtids sykmeldt kunne det gi store utslag i deres rapportering. Informanten ønsket flere tiltak til små bedrifter.

På spørsmål som omhandlet om han så noen sammenheng mellom miljøfyrtårn-sertifisering og kjernevirksomheten til Cultura Bank, oppfattet undertegnede at det var det ikke. Informanten svarte at det var «andre sertifiseringer som gikk på den delen». Informanten fortalte generelt svært lite om Cultura Bank, dets formål og hva virksomheten faktisk driver med. Dette intervjuet belyste heller ikke en noen helhetstankegang. Jeg fikk bekreftet at til og med for en slik type bedrift som gjennom sin kjernevirksomhet legger stor vekt på sosiale og miljømessige effekter, var fokuset fortsatt kun internt på bygg og driftsmessig rettet.

4.5 Sekundærdata

Basert på erfaringen med at innsamlet primærdata ble mangelfullt i forhold til å belyse problemstillingen om Miljøfyrtårn er en god tilpasning til en bærekraftig utvikling, valgte jeg å prioritere bruk av sekundærdata videre i analysen. Innhentet sekundærdata er knyttet opp

imot problemstillingen min, og essensielle temaer i de kvalitative intervjuene. Det bidrar til at jeg kan gjøre en bedre helhetlig tilnærming og analyse i besvarelsen.

Jeg utarbeidet innledningsvis tre forskningsspørsmål for å kunne besvare problemstillingen. De to første forskningsspørsmålene omhandlet bakgrunnen til at de utvalgte energirelaterte selskapene valgte miljøfyrtårn-sertifisering, og hvilke endringer det medførte. Relevant sekundærdata knyttet til disse to forskningsspørsmålene er vanskelig å finne gjennom ekstern kildegransking, og jeg må derfor støtte meg til de resultat og funn som ble presentert i primærdata kapittelet under kategori en og to.

Det mest omfattende forskningsspørsmålet er det siste som omhandler hvilke handlinger og aktiviteter de energirelaterte selskapene gjør i et større perspektiv, og som har størst påvirkning på miljø, natur og økonomi (uavhengig av kravene til Miljøfyrtårn). Det kan i stor grad forskes på ved bruk av sekundærdata. I tillegg kan man også gjennom kildegransking, trekke ut forslag til eventuelle utviklingspotensialer. Funn fra sekundærdata tildeles de to siste kategoriene som handler om helhetlig perspektiv og utviklingspotensialer.

4.5.1 Helhetlig perspektiv

For å drøfte hvilke handlinger og aktiviteter de utvalgte virksomhetene kan og gjør i et større helhetsperspektiv, tas det utgangspunkt i verditrianglet. Det symboliserer som beskrevet i teorikapittelet et balansert samspill mellom økonomi, natur og kultur. Dagens samfunn er i stor grad preget av økonomiske verdier hvor lønnsomhet, profitt og penger er overordnet verdier som natur og kultur representerer. Vi kan stille oss spørsmål om dette også er tilfellet i energibransjen, representert ved to av de miljøfyrtårn-sertifiserte selskapene Salten Kraftsamband og Bodø Energi. Disse kan sees i sammenheng, da Bodø Energi har betydelig investeringer i Salten Kraftsamband med bokført verdi 327,9 millioner kroner pr 31.12.2013 (Årsregnskap 2013, Bodø Energi). Stat og kommune er som kjent de største eierne av disse to selskapene igjen. Det velges forøvrig å ikke gå i dybden på statseide Statnett i dette kapittelet.

4.5.1.1 Økonomi

Den økonomiske dimensjonen har ekspandert og fått økt makt i det siste århundret, og bidratt til å svekket naturens og kulturens posisjon. Norge er intet unntak, og har gjennom svært god tilgang til energikildene olje, vann og gass blitt et av verdens rikeste land. Salten Kraftsamband (SKS) og Bodø Energi er eksempler på virksomheter i Norge som tjener stort på landets energikilder.

Konsernet Salten Kraftsamband er bunnsolid og har en stor kapitalbase. I det siste godkjente regnskapet, fra 2013, står SKS oppført med en kassebeholdning på 881 millioner kroner, og en egenkapital på 34 prosent. Morselskapet Salten Kraftsamband kan skilte med et årsresultat i 2013 på 52,4 millioner kroner. Konsernets skal ifølge årsberetningen 2013 *«ha fokus på langsiktighet og verdiskapning for eiere og kunder»*. I et intervju i «High North News» 19. januar med ny adm. direktør Steinar Pettersen i Salten Kraftsamband stilles det spørsmål til hva skal og vil SKS bruke pengene til?

«For det første er dette kontantbeløpet redusert kraftig i og med overtakelsen av Beiarn og Gildeskål kommunes aksjer i Sjøfossen energi AS. Dessuten har vi eiere som trenger penger, og mange investeringsprosjekter.» (<http://www.highnorthnews.com/10983/>)

Det vil si at pengene i stor grad går til nye investeringer (det stilles spørsmål om formålet er å øke lønnsomheten ytterligere?) og utbytte til eiere.

Konsernet Bodø Energi er også solid og oppnådde et årsresultat på 45,9 millioner kroner i 2013. Ifølge årsberetningen 2013 skal *«Konsernets strategi for de neste årene sikre grunnlag for fortsatt vekst og resultat utvikling»*.

4.5.1.2 Natur

Den økologiske dimensjonen omhandler naturverdier og naturressurser som gir grunnlag for liv. Selve grunnlaget til Salten Kraftsamband og Bodø Energi er at virksomhetene er basert på bruk av naturressursene. Ressursutnyttelsen av naturen til energiproduksjon har som det ble gjort rede for i teoridelen under kapittelet Energi i Norge, mange store negative konsekvenser. Det gjelder i stor grad ikke-fornybar energi som medfører store klimaproblemer og at ressursene blir oppbrukt. Men det er også tilfellet for fornybar energi som står for store inngrep i naturen. All energiproduksjon har sine miljøkonsekvenser.

I intervjuet i «High North News» 19. januar med ny adm. direktør Steinar Pettersen forteller Pettersen at SKS skal skjerpe profilen til rent, fornybart og nært. SKS skal satse på at selskapets garanti for at all den energien det produserer og selger er fornybar. Det fremkommer i artikkelen at fysisk nærhet til kundene også er viktig, da tap av energi i overføringslinjer øker med avstanden mellom produsent og forbruker. Det planlegges nye utbygginger, og selskapet har for eksempel konsesjon for utbygging av Smibelg og Storåvatn i Rødøy/Lurøy. Dette er utbygginger i veiløse områder, hvor både utbygging og drift byr på store utfordringer ifølge artikkelen, uten at disse presiseres ytterligere. Naturinngrep og de miljømessige konsekvensene av dagens kraftverk og fremtidige fremkommer ikke.

På den annen side fremmer Norges vassdrag og energidirektorat utbygging og økt produksjon av fornybar kraft. Hvis SKS ikke har ny, fornybar energi på plass og ute i distribusjonsnettet før 2020, så mister selskapet de grønne sertifikatene (<http://www.highnorthnews.com/10983/>). Konsernet er sterkt engasjert innen utvikling av ny fornybar energi. Ifølge styrets årsberetning 2013 skal SKS i regi av konsernet styrke den videre utviklingen av ny fornybar energi.

Utover egen drift som er basert på fornybar energi, hvilke investering har morselskapet Salten Kraftsamband som er miljøfyrtårn-sertifisert? (Bodø Energi er sterkt investert i SKS) La oss se nærmere på aktiva i balansen pr 31.12.2013 til Salten Kraftsamband som består i all hovedsak av investeringer i datterselskapene bokført til 3.932,1 millioner kroner og investeringer i aksjer og andeler 16,6 millioner kroner. På konsernnivå utgjør aksjer/andeler 48,7 millioner kroner fordelt på et tyvetalls selskaper. De tre med størst bokført verdi er Nordlandsnett AS, Nord-Salten Kraft AS og North Energy AS (Årsregnskapet 2013, Salten Kraftsamband).

Jeg ønske å trekke fram North Energy ASA som er et norsk oljeselskap med fokus på letevirksomhet på norsk kontinentalsokkel. Det har spesielt fokus på Barentshavet, men har også lisenser i Norskehavet og Nordsjøen. I januar 2012 hadde selskapet 25 lisenser hvorav 2 som operatør. Selskapets visjon *«er å bli et lønnsom og ledende olje -og gasselskap som aktivt bidrar til industriell verdiøkning i Nord-Norge»* (http://no.wikipedia.org/wiki/North_Energy). Det vil si at både Salten Kraftsamband og Bodø Energi har investeringer i olje og gass, som er ikke-fornybar energi.

Det innebærer flere utfordringer ved å investere i olje og gass. Olje og gass er ikke-fornybart, og er en kortsiktig naturressurs som vil gå tom. Oljeselskapene bidrar til å forlenge bruken av fossil energi og øker dermed klimatrusselen. Selskapene står for noen av de største miljøskandalene de siste årene.

Olje og gassvirksomheten i den norske delen av Barentshavet var lenge begrenset til letevirksomhet. Snøhvitfeltet fra 2007 (naturgassfelt) var den første store utbyggingen på norsk sokkel, og Goliat regnes som det første oljefunnet på Tromsøflaket. Det er også påvist olje og/eller gass flere andre steder i Barentshavet, i tillegg har man begynt å kartlegge tidligere omstridt område med tanke på fremtidig petroleumsvirksomhet. Jeg har da i bakhodet den mye omstridte debatten om oljeutvinning i havområdene utenfor Lofoten, Vesterålen og Senja. Funnene har vakt stor interesse både på grunn av økte investeringer i regionen som medfører blant annet flere arbeidsplasser, men også på grunn av frykt for å være skadelig for de rike fiskeressursene i området.

Barentshavet er rikt på ressurser. Innstrømming av varmt atlantisk vann gjør norskekysten og store deler av havområdene isfrie hele året. Når varmt atlantisk vann møter kaldere polare vannmasser skapes polarfronten. Det er slike frontsystemer som gir opphav til rik biologisk produksjon av planktonalger som beites av dyreplankton. Det er igjen mat for fisk, sjøfugl og sjøpattedyr. Det er denne produksjonen av plankton som danner grunnlaget for de store fiskebestandene som er fundamentet for fiskerinæringen i Norge.

(Norsk polarinstitutt, 2013)

Konsekvensen av de menneskelige olje og gassaktivitetene i Barentshavet fremover er usikre, og man besitter i dag ikke nok kunnskap. Bærekraftig utvikling er basert på «føre-var» prinsippet, og det kan derfor stilles spørsmål til om de energi relaterte selskapene gjennom deres aktiviteter i olje og gass bransjen hensyntar dette prinsippet.

4.5.1.3 Kultur

Den siste dimensjonen i verditriangelet omhandler sosiale forhold som kulturelle verdier og livskvalitet. Kulturelle verdier har en egenverdi som ikke kan måles gjennom penger, men er verdier som bidrar til økt livskvalitet. Et økt forbruk gir ikke nødvendigvis økt livskvalitet, da det er ingen sammenheng mellom materielle goder på den ene siden og opplevelsen av lykke

og kjærlighet på den andre. Man må frakoble livskvaliteten fra forbruksveksten, og heller koble livskvaliteten til mer meningsfylt innhold gjennom for eksempel kunst, kultur og idrett.

Både Salten Kraftsamband og Bodø Energi proklamerer at de er bidragsytere til idrett, kultur, ideelt arbeid og utdanning. Bodø Energi gir støtte til blant annet flere lokale idrettslag, Bodø Kulturhus, Nordland Musikkfestuke, Bodø Harmonimusikk og Kirkens Bymisjon for å nevne noen. De er opptatt av at *«sponsorstøtten skal komme flest mulig av byens innbyggere til gode – vårt mål er mangfold og bredde innen idrett, kultur og ideelt arbeid»*

(http://www.bodoenergikonsern.no/?ac_id=175). Salten Kraftsamband gir også støtte til kulturforeninger og arrangement, lag, foreninger og utdanningsformål. De beskriver seg som en aktiv og ansvarsfull samfunnsaktør. Begge aktørene er opptatt av at sponsorstøtten kommer lokalsamfunnet til gode, Bodø Energi i Bodø-regionen og Salten Kraftsamband i Salten-regionen.

Bodø Energi har i tillegg jobbet med å innføre begrepet Bodøenergi:

Å ha energi for andre er viktig.

Det vil si å stille opp når det skjer noe.

Enten det er å steke vafler på din sønns fotballturnering, selge lodd for klubben din.

Klapp på ryggen til deg som bruker din tid på noe du brenner for.

Det er det vi kaller bodøenergi!

Bodø Energi støtter lokalmiljøet, vi handler lokalt,

tilbyr gode arbeidsplasser og gir skatt og utbytte til vår eier Bodø Kommune.

På den måten tilbakeføres millioner til Bodø-samfunnet.

Det er vår bodøenergi.

(http://www.bodoenergikonsern.no/?ac_id=298&ac_parent=177)

Gjennom å støtte lag og foreninger i samfunnet, bidrar bedriftene til at lokalbefolkningen får muligheten til å dyrke sine interesser og utvikle sine og andres potensialer. Det bidrar til at andre verdier enn de økonomiske som idrett og kultur kan vokse. Disse verdiene har ikke fokus på penger og forbruk, men kan bidra til økt livskvalitet gjennom å utvikle seg selv og andre og få et meningsfylt liv. Begrepet bodøenergi som innebærer verdier som engasjement,

samhandling, stille opp for hverandre og være opptatt av noe utenfor seg selv, er høy livskvalitet.

Bedriftene blir stadig mer bevisst behovet for samsfunnsansvarlig ledelse. Men drivkreftene bak kan være av ulik karakter. Noen er genuint opptatt av natur og kulturelle verdier, mens andre har økonomiske motiver og tenker omdømmebygging. Det grunnleggende motivet bak for de tre virksomhetene som diskuteres i denne oppgaven er ikke lett å avdekke – kanskje umulig. Mest sannsynlig er det en kombinasjon.

Hvor mye selskapene bidrar i for eksempel sponsorstøtte i forhold til inntekter og resultat, hadde vært interessant å vurdere. Min antagelse er at sponser andelen da blir liten. Men på en annen side er det heller ikke gjennom sponser bedriftene skal utøve samsfunnsansvarlig bedriftsledelse. I et bærekraftig perspektiv, må det skje gjennom deres kjerneaktiviteter.

4.5.1.4 Energidilemmaet

Fokuset på bedriftens samsfunnsansvar i forhold til natur og kultur må i stedet for sponser, derfor heller ligge på hvordan verdier skapes innenfor bedriftens grunnleggende aktiviteter. For Bodø Energi og Salten Kraftsamband (samt Statnett) er deres grunnleggende aktiviteter energiformidling og kraft. I et bærekraftig perspektiv er det viktigere å spare på strømmen og ha et effektivt energiforbruk, enn å øke produksjonen av energi (gjelder for både ikke-fornybar og fornybar energi). Når man sparer på strømmen, får man frigjort ren og fornybar energi som man kan bruke til å erstatte fossilt energibruk. Det vil si det er ikke nødvendig å bygge ut nye vannkraftverk og vindmølleparker for å få mer strøm.

Et av oppfølgingsspørsmålene under intervjuet hos Bodø Energi var om konsernet hadde laget noen energitiltak for å redusere forbruket for sine kunder. «Sparetips» fant informanten på Nordlandsnett sin hjemmeside (http://www.nordlandsnett.no/?ac_id=502&ac_parent=203). Her kan forbrukeren finne råd og tips for hvordan redusere strømforbruket, som igjen fører til lavere strømgjeld og miljømessig riktig forbruk. Sparetipsene omhandler forhold rundt innetemperatur, luft kort og effektivt, monter tetningslister, bruk mindre varmtvann, lys og belysning, standby, matlaging, kjøleskap og fryser, oppvask, hvitevarer og isolasjon. Et nytt oppfølgingsspørsmål var om Miljøfyrtårn spurte om noe av dette? «Ikke så vidt jeg har fått

med meg», svarte respondenten. «Klart skyter oss selv litt i foten hvis det er var hovedfokuset vårt. På en måte ønsker vi jo egentlig at man skal bruke mer og mer, men tar jo et samfunnsansvar ved å vise sparetips»

Salten Kraftsamband har også tilsvarende sparetips. Deres beste sparetips handler om motorvarmer, oppvarming, sparedusj, sparepærer, luft kort og effektivt, slå av lyset, varmepumpe og temperaturstyring (<https://www.sks.no/sparetips/category545.html>).

«Den mest miljøvennlige kilowatt-timen, er den som ikke blir brukt» sies det. Bodø Energi og Salten Kraftsamband har begge et dilemma i og med at deres kjerneaktivitet er energi, samtidig som en bærekraftig utvikling innebærer en reduksjon og et mer effektivt energiforbruk. Sparetipsene er et eksempel på at begge bedriftene viser et samfunnsansvar utover lønnsomhet, ved å ta hensyn til hva som tjener samfunnet og hva som bidrar til bærekraftige økosystemer.

4.5.2 Stiftelsen Miljøfyrtårns krav

I de foregående kapitlene har vi i all hovedsak sett på de energirelaterte virksomhetene, i tillegg til Cultura Bank, i et større helhetsperspektiv. For å kunne besvare oppgavens problemstilling «Miljøfyrtårnsertifisering – God nok tilpasning til en bærekraftig utvikling?» er det videre nødvendig å gå i dybden på de kravene Miljøfyrtårn faktisk stiller.

For å bli Miljøfyrtårn må en bedrift innfri noen grunnleggende krav som gjelder alle bransjer, samt i tillegg noen bransjespesifikke. De grunnleggende kravene omfatter åtte områder som kort oppsummeres:

- **Systemkrav:** Under systemkrav stilles det krav til et godt HMS-system i henhold til lov/forskrift. Virksomheten skal ikke ha åpne pålegg fra offentlig tilsynsmyndighet som er relatert til arbeidsmiljø eller ytre miljø. Det kreves at Miljøfyrtårn skal være forankret i den øverste ledelse. De ansatte skal involveres og opplæres, samt interessenter skal informeres om virksomhetens miljøarbeid. En miljørapport skal levers årlig, hvor virksomheten skal dokumentere forbedringer av sine prestasjoner.

- **Arbeidsmiljø:** Miljøfyrtårn stiller seks krav til arbeidsmiljøet, hvorav fire av disse allerede er pålagt i henhold til lov/forskrifter. De seks kravene innebærer at arbeidslokaler og –plasser skal tilfredsstille lovforskrifter, og verneunder skal sikre at kravene blir ivaretatt. Det stilles krav om dialog om arbeidsmiljøet mellom den enkelte arbeidstaker og arbeidsgiver. Virksomheten bør tilrettelegge for fysisk trening/aktiviteter for å fremme god helse og forebygge sykefravær. Årlig sykefravær skal i tillegg rapporteres i miljørapporten. Sikkerhetsdatablad for farlige kjemikalier og helsefarlige stoffer skal være lett tilgjengelig, og arbeidsgiver skal ha gjennomført HMS kurs i henhold til arbeidsmiljøloven.
- **Innkjøp:** Miljøfyrtårn stiller ni krav knyttet til innkjøp, og ingen av disse er lovpålagte. Kravene innebærer blant annet bruk av skriftlig innkjøpsveileder. Virksomheten skal i størst mulig grad velge produkter som tilfredsstiller kravene til en tredjeparts miljømerking, og antall eller prosentandel miljømerkede produkter skal rapporteres i miljørapporten. Virksomheten skal kreve at deres mest sentrale leverandører dokumenterer miljøprestasjon eller beskrive sine rutiner. Settes deler av virksomhetens drift ut til andre skal disse leverandørene påvirkes til å sertifisere seg. Videre stilles det konkrete krav ved innkjøp av personbiler og varebiler, samt behovs vurdere og minimalisere all bruk av papir. Papirbruk skal registreres i miljørapporten.
- **Energi:** Under energi stilles det sju krav, hvorav to er lovpålagte. Alle kravene omhandler forhold knyttet til eget energibruk i egen bygg/driftsbygning.
- **Transport:** Det stilles ni krav knyttet til transport, og ingen av disse er lovpålagte. De omhandler at virksomheten sammen med de ansatte skal iverksette tiltak for å bruke mindre miljøbelastende transportmidler til og fra jobb samt i forbindelse med tjenestereiser, og utarbeide retningslinjer for å hindre unødvendig reising. Det stilles også konkrete krav til virksomhetens kjøretøy, drivstofforbruk og bilpark.
- **Avfall:** Avfall inneholder åtte krav, hvor en som gjelder håndtering av farlig avfall er lovpålagt. Det kreves at ved første gangs sertifisering skal virksomheten ha gjennomgått en avfallsanalyse, etablert et kildeorienteringssystem og inngått avtale med renovatør for henting. De øvrige punktene gjelder at en kildeorienteringsinstruks skal være tilgjengelig, og at miljøansvarlig skal følge opp avfallshåndteringen jevnlig. Avfallsreducerende tiltak og årlig kildesorterte mengder skal rapporteres i miljørapporten, og bruk av engangsartikler skal reduseres til et minimum. Restavfallet

skal årlig reduseres i forhold til antall årsverk/omsetning. Virksomheten skal også oppfordre leverandører til å ikke over-/feil emballere.

- Utslipp til vann: De to kravene knyttet til utslipp til vann er pålagte. De gjelder forhold knyttet til eventuell egen vaskeplass for kjøretøy, og at alle konsesjoner for utslipp til jord, vann og luft skal dokumenteres.
- Estetikk: Virksomheten skal ha rutiner for ytre og indre vedlikehold av egne bygninger og eventuelle utearealer.

<http://rapportering.miljofyrtarn.no/CrystalReport/BransjekravPDFs/0.pdf>

Alle virksomhetene som ble intervjuet var bevisst plukket ut fra at de var sertifisert innen bransjekravet «kontorvirksomhet». Kravene knyttet til kontorvirksomhet omfatter de tre områdene arbeidsmiljø, innkjøp og energi, hvor ingen er lovpålagte.

- Arbeidsmiljø: Innenfor arbeidsmiljø stilles det krav til at virksomheten bør ha bedriftshelsetjeneste. Medarbeidertilfredshetsundersøkelse skal også gjennomføres minimum en gang hver tredje år for virksomheter med mer enn 30 ansatte, og informasjonen skal sammenfattes i en HMS-rapport.
- Innkjøp: Det stilles krav til at virksomheter som kjøper inn varer for mer enn 500.000 kroner eks. mva. per år skal ha medlemskap i Grønt Punkt Norge (GPN) eller tilsvarende. Det er også spesifisert i kravene at ved innkjøp av kopimaskiner og skrivere skal utstyret kunne ta dobbeltsidig kopiering/utskrift, og lavt energibruk og forbruk av blekkpatroner/tonerkassetter skal også vektlegges.
- Energi: Virksomheten skal ved nyetableringer og rehabilitering av eksisterende virksomhet innføre lavenergibelysning.

<http://rapportering.miljofyrtarn.no/CrystalReport/BransjekravPDFs/23.pdf>

Etter å ha gått igjennom kravene for miljøfyrtårn-sertifisering kan det oppsummeres at denne type sertifisering fokuserer i all hovedsak på de interne forholdene til bedriften. Det settes krav til blant annet et godt system for HMS-arbeid, arbeidslokaler, bygg, kildesortering og transportmidler. Dette er faktorer som virksomheten må ta stilling til vedrørende den daglige driften. Men sertifiseringen har ikke fokus på, og stiller få eller ingen krav til, hvilken påvirkning produktene eller virksomhetens formål har på det ytre miljøet. Det mangler fokus på virksomhetens kjernedrift og det stilles ingen krav til miljøpolitikk.

Ved miljøfyrtårn-sertifisering av de energirelaterte virksomhetene stilles det derfor ingen spørsmål eller krav til deres kjerneaktiviteter som har stor påvirkning på det ytre miljøet. Krav eller små tilpasninger/endringer for en slik type virksomhet kan ha store positive konsekvenser for det ytre miljøet. Miljøfyrtårn burde stilt krav eller i det minste spørsmål om hvor mye fornybar eller ikke- fornybar energi som videreformidles, grønne sertifikater, opprinnelsesgarantier eller sparetips overfor forbrukerne.

Andre eksempel er banker som sertifiseres innenfor de grunnleggende kravene og bransjekravet «kontorvirksomhet», i oppgaven representert ved Cultura Bank. Etter som jeg tolker kravene, kan jeg ikke se at det for eksempel er noe fokus på hvilke bedrifter (bransje) banken finansierer eller hvilke fond som tilbys kundene. For å sette det på spissen kan det hende banken finansierer selskap som hogger ned regnskog eller har fond med internasjonale selskap som investerer i våpen eller har barnearbeid.

Andre eksempler kan være et konsulent eller arkitektkontor, som for øvrig også sertifiseres innenfor bransjekravet «kontorvirksomhet». Det stilles spørsmål til om sertifiseringen hensyntar hva arkitekten anbefaler av eksempelvis byggematerialer, maling og gjenvinnbarhet til sine kunder. Da dette kan være viktige anbefalinger, eller mangelfulle sådan, som kan påvirke miljøet og burde vært naturlig med i en miljøsertifisering. Ved at banker, konsulenter og kraft- og energiselskaper sertifiseres innen bransjekravet «kontorvirksomhet» kan bransjekravene vurderes å være altfor generelle.

Avslutningsvis bemerkes det at internkontrollforskriften i stor grad ligger til grunn i kravene til Miljøfyrtårn. Det vil si lover og regler som egentlig skal være fulgt på forhånd, og som gir føringer for alle bedrifter uavhengig om de er miljøsertifiserte eller ikke. Mange av Miljøfyrtårns krav er lovpålagte, og sertifiseringen innebærer i stor grad en systematisering av internkontrollforskriften og medfører ikke nødvendigvis mye ekstraarbeid i forhold til allerede lovpålagte og planlagte aktiviteter. Det kan derfor stilles spørsmål til hvor mye Miljøfyrtårn egentlig virker?

4.5.2.1 Miljøfyrtårn kontra ISO 14001

For å drøfte kravene til Miljøfyrtårn sett i et større perspektiv, er det også relevant å vurdere hvordan de er i forhold til andre miljøsystem som har andre innfallsvinkler og krav. Derfor redegjøres det i dette kapittelet for hvor Miljøfyrtårn sammenfaller med og skiller seg fra ISO 14001 som miljøstyringssystem. Miljøfyrtårn har laget en sammenligning mellom Miljøfyrtårn og ISO 14001. De forteller at det er verdt å merke seg at det er flere virksomheter som velger å innføre begge styringssystemene. «Begrunnelsen for dette er at Miljøfyrtårn og ISO 14001 kan utfylle hverandre på en god måte slik at man får et fullstendig og helhetlig miljøstyringssystem i virksomheten».

(<http://www.miljofyrtarn.no/virksomheter/miljostyring>)

ISO 14001**Miljøfyrtårn**

Internasjonal	Nasjonal
Ikke krav til ekstern konsulent.	Ved førstegangs sertifisering: Krav om bruk av ekstern eller intern konsulent med gjennomført opplæring/ kurs i regi av Stiftelsen Miljøfyrtårn.
Proessen er selvgranskende med fokus på kartlegging av vesentlige miljøaspekter og relevante lover og forskrifter knyttet til virksomhetens miljøpåvirkning: Hva finnes, hvordan etterlever vi, hvem har ansvaret, hvor er vi, hvor ønsker vi å være og når. Bruk av ekstern konsulent vanlig.	Det utarbeides en miljøanalyse basert en mal knyttet til relevante bransjekrav: Virksomhet og konsulent gjennomfører arbeidsmøter for å utarbeide miljøanalysen med handlingsplan for at virksomheten skal tilfredsstille kravene.
Det stilles krav til at virksomheten har et oppdatert oversiktsdokument som henviser til alle relevante underdokumenter relatert til miljøstyringssystemet.	Miljøfyrtårn integreres i HMS-/ internkontrollsystemet.
Virksomheten må vise til forbedringer i sitt miljøarbeid i henhold til egne handlingsplaner og målsetninger.	Virksomheten må vise til forbedringer i sitt miljøarbeid basert på årlig miljørapport.
Årlig revisjon.	Sertifisering hvert tredje år.
Sertifisør jobber for akkreditert selskap.	Sertifiseringsmyndighet hviler hos kommunen (evt. fylkeskommunen) der virksomheten befinner seg. Kommunen må være med i Miljøfyrtårns nettverk (fattet politisk vedtak). Sertifisører må være kurset/ godkjent av Stiftelsen Miljøfyrtårn. Kommunen har egne sertifisører, eller inngår avtale med annen kommune/ private sertifisører.
Sertifisør er tilknyttet regelverk for kompetansekrav, gjennomføring av revisjonsmøter i henhold til egen standard - ISO 19011.	Sertifisør må ha gjennomført kurs i regi av Stiftelsen Miljøfyrtårn for å bli godkjent sertifisør. Sertifiseringsveileder foreligger.
Sertifisør som sertifiserer ISO for første gang må ha med revisor.	Sertifisør kan gjennomføre sertifiseringsmøte på egenhånd etter gjennomført kurs.
Ikke krav om egen miljørapport, men må gjennomføre årlig gjennomgang med ledelsen vedrørende status for miljøarbeid. Vesentlige miljøaspekter, mål, handlingsplaner inngår i dette. Status skal kommuniseres internt i virksomheten.	Årlig miljørapport skal leveres i Miljøfyrtårnportalen med utfylte indikatorer tilknyttet bransjekrav samt gjennomførte tiltak og handlingsplan for neste år.
Kostnadsbærere: Internkostnader, ekstern revisor, eventuelt konsulent. Ingen lisens, men man må kjøpe ISO 14001 standarden.	Kostnadsbærere: Konsulent (intern eller ekstern), internressurser, sertifisør og lisens/medlemsavgift til Stiftelsen Miljøfyrtårn.

Figur 6: Hovedforskjeller mellom systemene

(<http://www.miljofyrtarn.no/virksomheter/miljostyring>)

Sammenligningen viser forskjellen mellom systemene, og omhandler i stor grad den praktiske gjennomføringen. Undertegnede velger å ikke kommentere disse forskjellene ytterligere utover å presentere oversikten, men fokuserer heller på nedenstående oversikt som omhandler miljøkrav. Det anses som relevant i forhold til å besvare problemstillingen.

ISO 14001	Miljøfyrtårn
Omfanget av sertifiseringen må klart avgrenses og defineres (en del av en virksomhet kan sertifiseres).	Sertifiseringen er knyttet til den fysiske lokasjonen. Hele lokasjonen må tilfredsstillе alle relevante bransjekrav. Der det ikke finnes relevante og dekkende krav kan virksomheten ikke sertifiseres. Unntaksvis og etter søknad kan avgrenset sertifisering godkjennes.
Kravene er ikke bransjespesifikke. Avgrensing og omfang defineres i løpet av prosessen. Alle relevante lover og forskrifter må etterleves i praksis.	Stiftelsen Miljøfyrtårn forvalter et kravsett som alle virksomheter må oppfylle (Krav til alle bransjer) i tillegg til bransjespesifikke krav. Virksomhet (vha konsulent) og sertifisør må avdekke hvilke bransjespesifikke krav som er relevante og som skal oppfylles.
Virksomheten analyserer selv sine vesentlige miljøaspekter (basert på modell for risikokartlegging), setter seg mål og lager handlingsplaner basert på kartleggingen. Det er ikke krav om absolutte prestasjonsnivåer, og virksomheten har frihet til selv å sette sitt eget ambisjonsnivå/ mål.	Virksomheten oppfyller definerte og spesifikke bransjekrav som utformes og revideres av Stiftelsen Miljøfyrtårn. Bransjekravene er en blanding mellom lovpålagte krav, prestasjonskrav og prosesskrav.
Krever at ledelsen skal utarbeide en miljøpolitikk og holde den oppdatert	Miljøfyrtårn har ikke krav om miljøpolitikk
Det stilles ikke krav utover lover eller forskrifter som har med ytre miljø å gjøre (internkontrollforskriften inneholder flere punkter som vil være relevant for påvirkning på ytre miljø, og denne innarbeides/ spesifiseres i miljøstyringssystemet).	Det stilles krav til internkontroll og krav til arbeidsmiljø i virksomheten.
Det skal utarbeides prosedyrer og rutiner for å gjennomføre og opprettholde miljøstyring i praksis. Alle prosedyrer og rutiner skal dokumenteres og kunne bevises. Avgrensing og ansvar for hver prosedyre og rutine skal utarbeides.	Miljøfyrtårn har krav om at bl.a. innkjøpsveileder, avfallsinstruks og reiseretningslinjer må dokumenteres. Internkontrollforskriften § 5 (se vedlegg 1) må være oppfylt. Enkelte bransjekrav viser til skriftlig liste som må kunne framvises, slik som ENØK-sjekkliste.

Figur 7: Hovedforskjeller mellom miljøkrav

(<http://www.miljofyrtarn.no/virksomheter/miljostyring>)

Kort oppsummert er miljøfyrtårn-sertifiseringen knyttet til den fysiske lokasjonen, samt det innebærer å oppfylle et sett med forhåndsbestemte krav til virksomheten. Miljøfyrtårn stiller ikke krav om miljøpolitikk, men krav om internkontroll og arbeidsmiljø. En ISO 14001 sertifisering innebærer at avgrensning og omfang defineres i løpet av prosessen.

Virksomheten analyserer selv sine vesentligste miljøaspekter og ledelsen skal utarbeide en miljøpolitikk. Videre stille det ikke krav utover lover og forskrifter som har med ytre miljø å gjøre.

Man kan konkludere med at ISO 14001 har større fokus på virksomhetens eksterne konsekvenser på det ytre miljø, og er mer fleksibelt. Motsatt har Miljøfyrtårn fokus på den fysiske lokasjonen og det indre miljøet.

Miljøfyrtårn hevder som sagt at en innføring av begge styringssystemene kan utfylle hverandre slik at man får et fullstendig og helhetlig miljøstyringssystem (<http://www.miljofyrtarn.no/virksomheter/miljostyring>). I tillegg til ovenstående oversikter som beskriver hovedforskjellene mellom systemene og miljøkravene, kan man trekke konklusjonen om at Miljøfyrtårn selv er bevisst på at deres sertifisering ikke er dekkende og dermed mangelfull.

4.5.2.2 Miljøfyrtårn og samfunnsansvar

I teoridelen introduserte jeg leseren til ISO 26000 som er en standard som gir retningslinjer og anbefalinger for hvordan en organisasjon kan opptre sosialt ansvarlig i tråd med samfunnets krav. Miljøfyrtårn har samlet artikler, veiledninger og informasjon om temaet. Men som de skriver selv så har "Miljøfyrtårn foreløpig ingen bransjekrav eller retningslinjer som gjelder virksomhetens utlandsaktivitet og fremferd der eventuell produksjon finner sted. Kravene til samfunnsansvar er per i dag altså begrenset til selve sertifiseringsobjektet, dvs. den fysiske lokasjonen som sertifiseres." Miljøfyrtårn hevder videre at ved å bli Miljøfyrtårn er man dog godt i gang med å ta samfunnsansvar. Det gjennom å redusere bedriftens ytre miljøpåvirkning samt Miljøfyrtårn handler om å menneskene og det indre miljøet på arbeidsplassen. (<http://www.miljofyrtarn.no/samfunnsansvar>)

Det konkluderes med at Miljøfyrtårn er selv bevisst at dagens sertifiseringsordning er mangelfull når det gjelder samfunnsansvar. Følgende tre kjerneområder peker seg ut hvor Miljøfyrtårn ikke har krav: menneskerettigheter, forbrukerspørsmål og lokalsamfunnsengasjement og –utvikling. Miljøfyrtårn skal i sin videre strategi ta stilling til:

- Hvor langt Miljøfyrtårn som en miljøsertifiseringsordning skal dekke samfunnsansvar.
- Om det er andre kjerneområder og emner fra ISO 26000 som skal inn i eksisterende temaområder i Miljøfyrtårn.
- Om Miljøfyrtårn skal integrere samfunnsansvars krav i eksisterende bransjekrav eller utvikle ett eget bransjekrav på det sosiale.

<http://www.miljofyrtarn.no/samfunnsansvar>

4.5.2.3 Hva praktiseres i Sverige?

Det er også interessant å se hva som kjennetegner miljøledelsessystemer hos vårt naboland. I Sverige finnes Foreningen Svensk Miljöbas, og dets kravstandard ble publisert for første gang i 2005. Foreningen ble dannet for å redusere miljøbelastningen fra virksomheter, og skape en felles base/krav nivå for ulike miljødiplommodeller for mindre virksomheter i Sverige. Det er produsert kravstandarder for utstedere, revisorer og virksomheter. Det finnes tolv krav for virksomheter, og jeg velger å ikke utdype alle. Det vesentlige med tanke på denne oppgavens problemstilling, er at Svensk Miljöbas stiller krav om en miljøutredning. Virksomheten skal identifisere sine miljøaspekter, på mange av de samme områdene som Miljøfyrtårn, men her stilles det også krav om å identifisere miljøpåvirkningen av bedriftens produkter og tjenester. Videre skal bedriften ut i fra miljøutredningen, fastslå hvilke miljøaspekter som er vesentlige. Et annet krav er at virksomheten skal ha en dokumentert miljøutredning som gjenspeiler intensjonene og styrer miljøarbeidet.

(<http://svenskmiljobas.se/>) Oppsummert så fremstår det svenske miljøledelsessystemet mer dekkende i forhold til en bærekraftig utvikling i og med bedriftene også må gjøre rede for miljøpåvirkningen av deres kjernevirksomhet.

4.5.3 Forslag til utviklingspotensialer

Gjennom hele oppgaven har jeg ved bruk av intervjuer og sekundærdata søkt å besvare problemstillingen om sertifisering gjennom Miljøfyrtårn innebærer en god nok tilpasning til en bærekraftig utvikling. Som en rød tråd gjennom hele besvarelsen kommer det frem at Miljøfyrtårn stiller ingen krav rundt konsekvensen av kundenes kjernevirksomhet. Det er et område som må inkluderes for å få et heldekkende sertifiseringsprogram.

Et forslag er at Miljøfyrtårn i sine grunnleggende krav som gjelder alle virksomheter i alle bransjer, inkluderer et krav om miljøutredning av deres kjernevirksomhet samt en miljøpolitikk. Det er for å få alle bedriftene til å tenke igjennom, og få ned på papiret konsekvensene av deres virksomhet. Da de grunnleggende kravene omfatter alle bransjer, måtte dette vært et punkt hvor det ikke er satt ned noen krav på forhånd, men som bedriften som kjenner sin virksomhet best definerer selv. Med tanke på de energirelaterte bedriftene som er trukket fram i denne oppgaven, hadde naturlige momenter under et slikt krav kunne vært for eksempel fornybar energi, grønne sertifikater og sparetips.

Gjennom to av intervjuene fikk jeg også tilbakemelding om at Miljøfyrtårn opplevdes som lite fleksibel, og at det ikke stilles krav der bedriften opplever at det har størst effekt. Med grunnlag i gjennomgang av kravspesifikasjonene (sekundærdata) sitter også undertegnede igjen med det samme inntrykket. Gjennom å gi rom for økt fleksibilitet til bedriftene, kan det medføre at de tenker nytt og strekker seg videre. Om tilbakemeldingene fra informantene var tenkt knyttet til for eksempel manglende eksternt fokus og miljøpolitikk i sertifiseringen er dog langt fra ikke sikkert, da informantene hadde et internt fokus. Men etterspørsel etter økt fleksibilitet var uansett et viktig forhold.

I intervjuene fikk jeg også tilbakemelding om at en miljøfyrtårn-sertifiseringen hadde en god effekt ved første sertifisering, og medførte innføring av flere nye tiltak og endringer. Men etter hvert oppleves det som sagt lite fleksibelt av flere.

Med grunnlag i intervjuene og de grunnleggende kravene, kan et forslag til forbedring også være å revurdere kravet om arbeidsmiljø. 4 av 6 kravspesifikasjoner er faktisk pålagt i henhold til lov/forskrift. De øvrige to gjaldt at det skal være etablert en dialog om arbeidsmiljøet mellom arbeidsgiver og arbeidstaker, samt at sykefravær skal rapporteres i

miljørapporten. For å understreke dette hadde ingen av intervjuobjektene noe fokus eller kommentarer rundt arbeidsmiljøkravet. For det hadde de jo allerede på plass. Men på en annen side i motsetning til andre sammenlignbare miljøledelsessystem kan det også vurderes positivt at Miljøfyrtårn har valgt å ta med arbeidsmiljø som et av temaområdene i ordningen. For ved å inkludere arbeidsmiljø har Miljøfyrtårn beveget seg et skritt bort fra å være et rent miljøledelsessystem, til at det utover de enkelte kravene er opp til hver enkelt virksomhet å ta ytterligere samfunnsansvar. Miljøfyrtårn hevder at i fremtidige revisjoner vil de derfor vurdere om det er krav innenfor Miljøfyrtårns tema hvor samfunnsansvaret kan forsterkes, eller om det er krav som kan legges til. Å inkludere samfunnsansvar i større grad i Miljøfyrtårn er i samsvar med en bærekraftig utvikling, og undertegnede støtter seg til at det er positivt at Miljøfyrtårn fremover vurderer å forsterke dette.

Kravene vedrørende for eksempel innkjøp og transport er meget positive, og var gjenganger i intervjuene når det gjaldt nye tiltak sertifiseringen medførte. Her var ingen av kravene lovpålagte, og medførte endringer hos bedriftene.

Jeg har for å kunne besvare problemstillingen redegjort for hvilke krav Miljøfyrtårn stiller. Jeg har også gjort leseren godt kjent med det internasjonale sertifiseringsprogrammet ISO 14000 og kort beskrevet Svensk Miljöbas, for å kunne sammenligne med andre. ISO 14000 setter krav om miljøpolitikk og kvalitetsstandarder, og Svensk Miljöbas en miljøutredning som følge av kjernevirksomheten. Men om Miljøfyrtårn skal gå i retning mot ISO 14000 eller det svenske miljøledelsessystemet har både sine fordeler og ulemper. Det kan bli vurdert å bli for omfattende av mange bedrifter, og kanskje bør Miljøfyrtårn heller rendyrke konseptet sitt?

Skal Miljøfyrtårn fortsette med dagens system og krav, burde det tydeliggjøres hva sertifiseringen innebærer. Den vanlige kunde/forbruker har normalt sett ikke kjennskap til en hva en miljøfyrtårn-sertifisering innebærer. Når man ser et Miljøfyrtårn skilt eller logo på en bedrifts hjemmeside, vil jeg anta at mange tenker det samme som undertegnede; at sertifikatet bekrefter at hele virksomheten er miljøsertifisert, og ikke kun driftsbygg og interne forhold.

5.0 Hovedkonklusjon

Grunnlaget for denne oppgaven var at jeg stilte spørsmål til om miljøfyrtårn-sertifisering er en god nok tilpasning til en bærekraftig utvikling. En bærekraftig utvikling innebærer at de tre dimensjonene økonomi, natur og kultur må sees i sammenheng og samspille (ref. verditrianglet). I moderne tid har hovedfokuset vært på det økonomiske, men i de siste tiårene har samfunnet blitt mer og mer bevisst behovet til å hensyn ta naturen og det ytre miljøet, samt de sosiale forhold.

Bedriftene utgjør en svært viktig rolle, og Stiftelsen Miljøfyrtårn har på kort tid vokst frem som Norges mest brukte miljøstyringssystem. Miljøfyrtårn hjelper private og offentlige virksomheter gjennom en sertifisering å dokumentere miljøinnsats og vise samfunnsansvar. Miljøfyrtårn stiller noen grunnleggende krav som gjelder alle virksomheter. De omfatter områdene systemkrav, arbeidsmiljø, innkjøp, energi, transport, avfall, utslipp til vann og estetikk.

For å kunne besvare problemstillingen intervjuet jeg i første omgang tre energirelaterte selskap (og en bank) som er miljøfyrtårn-sertifiserte. Selskapene som ble intervjuet er i tillegg til å oppfylle Miljøfyrtårns grunnleggende krav, sertifisert innen bransjekravet «kontorvirksomhet» som omfatter de tre områdene arbeidsmiljø, innkjøp og energi. Motivasjonen bak for alle bedriftene var at de ønsket å få dokumentasjon på at de tenker på miljøet, og for to var også lønnsomhet et moment som ble trukket frem. En annen viktig årsak til at to av virksomhetene valgte å sertifiseres gjennom Stiftelsen Miljøfyrtårn var deres statlige/kommunale eierskap. Miljøfyrtårn oppfattes også å være et lavterskeltilbud og enklere enn ISO. Flere av respondentene ga uttrykk for at de hadde mye på plass allerede før sertifiseringen, men opplevde likevel at den første sertifiseringen hadde en positiv effekt. Det bemerkes at mye av innholdet i Miljøfyrtårns kravspesifikasjon allerede er pålagt i henhold til lov/forskrifter. Sertifisering gjennom Miljøfyrtårn medførte noen konkrete tiltak som mindre transport og reiser, samt krav rundt miljø i innkjøpsveilederen. Det medfører at selskapene igjen stiller krav til sine interessenter.

Underveis i prosessen erfarte jeg at det var relevant å utvide datainnsamlingen til å foreta dokumentundersøkelser i stor grad for å få et helhetlig perspektiv. De utvalgte virksomhetene i denne oppgaven har gjennom deres kjerneaktivitet energi, en stor påvirkning på miljø, natur

samt lokalsamfunnet som ikke kom godt nok frem under intervjuene. Kjernevirksomheten er i stor grad videreformidling av energi og kraft, og selskapene har et stort ansvar i forhold til hvor energien stammer fra da energibruk som kjent påvirker miljø og klima negativt. Klimaproblemene er i stor grad knyttet til at energiforbruket kommer fra de ikke-fornybare energikildene olje, kull og gass. Det har medført stor interesse for alternative energikilder som er fornybare, men de samlede miljøvirkningene har gjort at både vannkraft og vindutbygging også er omstridt. All energiproduksjon har sine miljøkonsekvenser.

De miljøfyrtårn-sertifiserte virksomhetene i oppgaven har flere aktiviteter som omfatter miljø og samfunnsansvar som Miljøfyrtårn ikke stiller krav eller spørsmål om. De energirelaterte selskapene har store investeringer i olje som er en ikke-fornybar energikilde og skaper store klimaproblemer. På den annen side er det meste av energien som selskapene videreformidler, energi som kommer fra vannkraft og vindkraft som er fornybar og medfører liten eller ingen forurensning av miljøet. Flere av selskapene har som følge av deres kjernevirksomhet innført bærekraftige tiltak som for eksempel grønne sertifikater, opprinnelsesgarantier og ønske om fysisk nærhet til kundene for minst mulig energitap gjennom linjenett. Et annet eksempel er at selskapene viser samfunnsansvar gjennom å gjøre forbrukerne kjent med «sparetips» for å redusere energiforbruket. De to energiselskapene i Nord-Norge er også viktige bidragsytere til kultur, idrett, ideelt arbeid og utdanning i lokalsamfunnet. Til slutt kan jeg nevnte Cultura Bank som på sin måte skiller seg ut gjennom at bærekraftige aktiviteter faktisk er hele grunnlaget for selskapet.

Jeg har presentert og diskutert i de foregående kapitlene, funn gjennom både intervjuer og kilde granskninger, som viser at Miljøfyrtårn sertifiserer en bestemt fysisk lokasjon og interne forhold. Miljøfyrtårn mangler krav om miljøutredning og miljøpolitikk, samt stiller ingen krav til virksomhetens kjerneaktivitet. Dagens sertifiseringsordning er også mangelfull når det gjelder samfunnsansvar, og Miljøfyrtårn har definert følgende områder hvor de ikke stiller krav: menneskerettigheter, forbrukerspørsmål og lokalsamfunnsengasjement- og utvikling. Miljøfyrtårn anses dog av mange som et lavterskeltilbud, og uten tilbudet hadde alternativet helt sikkert for mange vært ingen type miljøsertifisering. Miljøfyrtårn er relativt enkelt og gjennomførbart for stort sett alle, og virksomhetene får det på agendaen. Krav om at sertifiseringen skal være forankret opp i ledelsen er positivt, da ledelsen får et fokus på samfunn og miljø ansvarlig bedriftsledelse utover kun det økonomiske. Miljøsertifiseringen kan dermed medføre at ledelsen vurderer deres kjernevirksomhet i et større miljø og

samfunnsperspektiv, selv om det ikke er et krav. En annen positiv konsekvens som trekkes frem er at gjennom å innføre krav om miljø i innkjøpsveilederen til en Miljøfyrtårnbedrift, bidrar det til miljøfokus hos deres interessenter igjen også. Dominoeffekten kan med andre ord være stor.

Ved å drøfte energirelaterte selskaper som er miljøfyrtårn-sertifiserte i forhold til verditriangellet i oppgaven, har jeg forsøkt å belyse den helhetlige tankegangen om samspillet mellom de tre dimensjonene økonomi/natur/kultur som er kjernen i en bærekraftig utvikling. Det er for øvrig et krevende samspill som kanskje ikke harmonerer innenfor dagens økonomiske system, og det kan stilles spørsmål til om de ulike miljøstyringssystemene som har vokst fram den siste tiden bare blir brannslukking? Miljøstyringssystemene er en måte å «outsource» miljøstyringen på, da det leies inn eksterne konsulenter for å orden opp. Det vil si miljøstyringen blir ikke en integrert del av selskapet.

Ref. teorikapittelet «Bedrifiers samfunnsansvar», er det interessant å vurdere på hvilket stadium man kan plassere bedriftene som ble intervjuet i oppgaven med tanke på miljøengasjement og samfunnsansvar. Jeg vil vurdere at de tre energiselskapene kan plasseres på det reseptive stadium ved at de utvides i retning økt økologisk ansvarlighet og innfører forebyggende miljøtiltak. Men løsninger skjer innenfor de etablerte rammene. Man kan også vurdere de opp til det konstruktive stadium basert på argumentasjon at de i stor grad ser på miljøkravene (for eksempel fornybar energi) som en positiv utfordring og har et vugge til grav perspektiv. Cultura Bank som har som formål å finansiere bærekraftige virksomheter som tar hensyn til natur, miljø og mennesker kan argumenteres opp på det proaktive stadium.

Miljøfyrtårn er et godt miljøsertifiserings system og et godt initiativ, det er det ikke tvil om. Det har på få år har blitt Norges største og har engasjert nesten 5000 bedrifter, og sikkert et utallig underleverandører og andre. Miljøfyrtårn har fått satt andre verdier på agendaen enn kun de økonomiske. Men undertegnede mener Miljøfyrtårn bør rendyrke konseptet sitt, og hva det innebærer å være en Miljøfyrtårnbedrift bør komme tydeligere fram.

Er miljøfyrtårn-sertifisering en god nok tilpasning til en bærekraftig utvikling? Basert på teori, analyse av empiri og drøftelser i denne oppgaven er konklusjonen nei. Det er ikke godt nok kun å se på de interne forhold og egen fysiske lokasjon. Alle aspekter må vurderes og sees i sammenheng. Men det er et godt bidrag og verktøy innenfor dagens økonomi til å få

satt miljø på agendaen. Men for kunne oppnå en bærekraftig utvikling må alle bedrifter ha fokus på kjernevirksomheten deres i et større miljø og samfunnsperspektiv, og en miljøpolitikk må være et minimum.

Avslutningsvis mener jeg at en sertifisering gjennom Stiftelsen Miljøfyrtårn er et skritt i riktig retning, og Miljøfyrtårn er et viktig bidrag på veien til en bærekraftig utvikling.

Litteraturliste

Bøker, artikler, rapporter:

Aune, M. og Sørensen, K. (2007). *Mellom klima og komfort – utfordringer for en bærekraftig energiutvikling*. Tapir Akademiske Forlag.

Bjerke, E. (2012). *Energi - Det er et gigantisk paradoks*. Dagens Næringsliv.

www.dn.no/nyheter/energi/2012/10/06/-det-er-et-gigantisk-paradoks

Brataas, J. (1999). *Miljøledelse: Hvordan møter bedriften miljøutfordringene?* Høyskoleforlaget.

Crane, A. og Matten, D. (2010). *Business ethics*. Oxford University Press.

Finne, A.F.(19.01.2015). *Rent, fornybart og nært. SKS skjerper profilen*.

<http://www.highborthnews.com/10983/>

Grenness, T. (1997). *Innføring i Vitenskapsteori og Metode*. Tano Ascheoug.

Hermansen, John (1995). *Miljøledelse*. Universitetsforlaget.

Hjelm, M. og Lindgren, S. (2011). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig analyse*. Gyldendal Norsk Forlag AS.

Greaker, M. (2002). *Miljømerking og handel*.

http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/oa_200205/greaker.pdf

Hofstad, K. (2013). *Energi i Norge*. Store Norske leksikon. https://snl.no/Energi_i_Norge

Ingebrigtsen, S., og Jakobsen, O.D (2004). *Økonomi, natur og kultur*. Abstrakt Forlag.

Jacobsen, D. I. (2013). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Høyskoleforlaget.

Kakabadse, A. og Morsing, M. (2010). *Bedrifiers samfunnsansvar. Hvordan forene ønsker og praksis*. Tapir Akademiske Forlag.

Karlsson, H. M. (2011). *Integration of Social Responsibility into the Norwegian Environmental Certification Scheme Eco-Lighthouse*. Masteroppgave, NTNU, Trondheim.

Lillebø, P. (25.02.2011). *Miljøledelse*. <http://www.ledernytt.no/miljoeledelse.4890025-112525.html>

Myhre, A. (2008). *Klima, energi og miljø*. Universitetsforlaget.

Nystad, Ø. (2014). *Miljø- og samfunnsansvarlig bedriftsledelse*. Kompendium, EK 374 E.

Olje og energidepartementet. (2015). *Fakta 2015 Energi- og vannressurser i Norge*.
https://www.regjeringen.no/contentassets/fd89d9e2c39a4ac2b9c9a95bf156089a/1108774830_897155_fakta_energi-vannressurser_2015_nett.pdf

Pettersen, B. og Haugland Smith, K. (2003). *Miljøfyrtårn - et bra miljøledelsessystem eller bare image?* Siviløkonomioppgave, Handelshøgskolen i Bodø, Bodø.

Rosvold, K.A et al. (2014). *Vindkraftverk*. Store Norske leksikon. <https://snl.no/vindkraftverk>

Rosvold, K.A. (2013). *Salten Kraftsamband*. Store Norske leksikon.
https://snl.no/Salten_Kraftsamband_AS

Sandvær, M. (2013). *ISO 14001 – Et steg mot bærekraft?* Masteroppgave, Universitetet i Nordland, Bodø.

Vinjar, A (2012). *Vannkraftverk*. Store Norske leksikon. <https://snl.no/vannkraftverk>

Westermann, E. & Andreassen, H. (2012). *Miljøfyrtårn: Lønnsom, konkret, relevant og enkel?* Bacheloroppgave, Universitetet i Nordland, Bodø.

Zsolnai L. og Jakobsen O., 2013. *Business Ethics and CSR*. Kompendium EK 348E

Nettsider:

Bodø Energi AS (Hjemmesider, hentet våren 2015)

- http://www.bodoenergikonsern.no/?ac_id=175,
- http://www.nordlandsnett.no/?ac_id=502&ac_parent=203

Cultura Bank. (Hjemmesider, hentet våren 2015)

- <https://www.cultura.no/>
-

Dagens perspektiv (17.12.2006). *Norge er miljøsinken i Norden*.

<http://www.dagensperspektiv.no/norge-er-milj%C3%B8sinken-i-norden>

Miljøstyringssystemer (hentet våren 2015):

- Svensk Miljøbas (hentet våren 2015) <http://svenskmiljobas.se/>
- <http://www.faveoprosjektledelse.no/Vare-tjenester/Prosjektstyring/Miljofyrtarn-sertifisering/Miljostyringssystemer/>

- <http://www.svanemerket.no/>
- <http://www.svanemerket.no/for-bedrifter/sok-om-svanemerket/svanens-krav/>
- <http://www.svanemerket.no/blomsten/>

Norsk Polarinstitutt (14.06.2013). *Barentshavet*. <http://www.miljostatus.no/Tema/Hav-og-kyst/Barentshavet/>

Regjeringen.no (27.06.2014) *Elsertifikatordningen*.
<https://www.regjeringen.no/nb/tema/energi/fornybar-energi/elsertifikater1/id517462/>

Salten Kraftsamband AS. (Hjemmesider, hentet våren 2015).

- <https://www.sks.no/>
- <https://www.sks.no/sparetips/category545.html>

Statnett. (Hjemmesider, hentet våren 2015)

- <http://www.statnett.no/>

Stiftelsen Miljøfyrtårn (Hjemmesider, hentet våren 2015)

- <http://www.miljofyrtarn.no/>
- <http://rapportering.miljofyrtarn.no/CrystalReport/BransjekravPDFs/23.pdf>),
- <http://www.miljofyrtarn.no/virksomheter/miljostyring>
- <http://www.miljofyrtarn.no/slikblirdu>

Strømbytte.no (hentet våren 2015). *Norge importerer kullkraft, gasskraft og atomkraft. Er det miljøvennlig?* www.strombytte.no/node/128

Ungt Energiforum (hentet våren 2015). *Energidilemma*.
<http://ungtennergiforum.no/energidilemmaer/>

Ytring. (27.09.2012) *Fremtiden er fornybar*. <http://www.nrk.no/ytring/fremtiden-er-fornybar-1.8337810>

Wikipedia. *North Energy*. http://no.wikipedia.org/wiki/North_Energy

Wikipedia. *Grønne Sertifikater*. http://no.wikipedia.org/wiki/Gr%C3%B8nne_sertifikater

Wikipedia. *Energi i Norge*. http://no.wikipedia.org/wiki/Energi_i_Norge

Wikipedia. *Internkontrollforskriften*. <http://no.wikipedia.org/wiki/Internkontrollforskriften>

Wikipedia. *Vannkraft*. <https://snl.no/vannkraftverk>

Wikipedia. *ISO* (hentet våren 2015).

- http://no.wikipedia.org/wiki/ISO_14000.

- http://no.wikipedia.org/wiki/ISO_26000

Vedlegg

Intervjuguide

Innledning

- Navn og bakgrunn (studerer MBA Økologisk Økonomi ved Universitetet i Nordland og jobber med masteroppgaven som handler om Miljøfyrtårnsertifisering av energi/kraftselskaper)
- Hensikten med undersøkelsen er gjennom intervjuer med sertifiserte energiselskaper å avdekke deres erfaringer, hvilke konkrete tiltak som ble gjort, er det noen forbedringspotensialer samt se på det opp imot selve virksomheten til energiselskaper.
- Informasjonen fra ca. 5-6 sertifiserte aktører som jeg skal intervjuer innen denne bransjen vil bli benyttet i masteroppgaven.
- Er det noe dere lurer på i forbindelse med intervjuet før vi begynner?

Spørsmål:

- Hva var bakgrunnen til at bedriften valgte å sertifisere seg?
- Det finnes flere typer sertifiseringer, for eksempel ISO standarder som går mer på produkt og virksomheten. Hvorfor valgte dere Miljøfyrtårn?
- Hvordan opplevde dere sertifiseringsprosessen?
- Hvilke verdier ser bedriften i en slik sertifisering?
- Hvilke konkrete tiltak og/eller endringer medførte Miljøfyrtårnsertifiseringen? Se på:
 - Krav til alle bransjer (systemkrav, arbeidsmiljø, innkjøp, energi, transport, avfall, utslipp til vann, estetikk)
 - Krav til kontorvirksomhet (arbeidsmiljø, innkjøp, energi og avfall)

- Dere driver energirelatert virksomhet. I hvor stor grad og på hvilken måte påvirker deres virksomhet miljøet/samfunnet? Stikkord:
 - Fornybar energi (vann og vindkraft, bioenergi, solenergi) / ikke fornybar energi
- Hvilket fokus har Miljøfyrtårnsertifiseringen på selve virksomheten deres?
- Har dere noen samfunnsaktiviteter? Ev hvilke?
 - Hvilket fokus har Miljøfyrtårnsertifiseringen på deres bidrag til samfunnet?
- Hvilke tiltak gjør dere selv som dere mener har størst positiv effekt?
 - I forhold til miljøet? Egne miljøkrav?
 - Og samfunnsaktiviteter?
- Hvilken sammenheng ser du mellom Miljøfyrtårnsertifiseringen og virksomheten deres?
- Hvis man skulle ha videreutviklet miljøfyrtårnkonseptet, hvilke forbedringspotensialer kunne man ha vurdert?
 - Med tanke på energi relatert virksomhet?
 - Og med tanke på bedriftens samfunnsansvar?
- På hvilken måte synes du miljøfyrtårnsertifiseringen er et godt verktøy for en bærekraftig fremtid? Eller ev. ikke?
- Hvilken miljø og samfunnsgevinst gir Miljøfyrtårnsertifiseringen sett i et helhetlig perspektiv?
- Opplevde dere sertifiseringen som lønnsomt, nyttig og enkelt?
- Hadde det blitt for komplisert å inkludert flere momenter i sertifiseringen?
- Helt til slutt, er det noe du/dere har lyst til å si som vi ikke har kommet inn på tidligere?